

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HAKLARININ ULUSLARARASI TİCARET
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hülya BOYLU

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Anabilim Dalı

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Programı

ŞUBAT 2024

T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FİKRİ VE SİNÂİ MÜLKİYET HAKLARININ ULUSLARARASI TİCARET
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öğrenci Hülya BOYLU
(21435034220)
ORCID: 0000-0001-9822-2071

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Anabilim Dalı

Uluslararası Ticaret ve Lojistik Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayberk ŞEKER
ORCID: 0000-0001-7750-6286

ŞUBAT 2024

BTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 21435034220 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Hülya BOYLU, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “FİKRİ VE SINAİ MÜLKİYET HAKLARININ ULUSLARARASI TİCARET ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Ayberk ŞEKER**
Bursa Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Cevat BİLGİN**
Bursa Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Müslüm BASILGAN
Bursa Uludağ Üniversitesi

Teslim Tarihi :
Savunma Tarihi :

20.04.2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9/2 ve 22/2 maddeleri gereğince; Bu Lisansüstü teze, Bursa Teknik Üniversitesi’nin abonesi olduğu intihal yazılım programı kullanılarak Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlemiş olduğu ölçütlere uygun rapor alınmıştır.

İNTİHAL BEYANI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belgelediğimi, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Hülya BOYLU

İmzası :

X X X X

ÖNSÖZ

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkilerini incelediğim bu çalışmada, bilgisini ve desteğini içtenlikle paylaşan ve her koşulda bana güç veren kıymetli danışanım Sayın Doç. Dr. Ayber ŞEKER’e teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca arkamda dağ gibi duran sevgili anneciğim Nurgül BOYLU’ya ve kıymetli babacığım Mehmet BOYLU’ya, çalışmamda katkısı bulunan değerli dostum Adnan KURT’a teşekkürlerimi borç bilirim.

Ocak 2024

Hülya BOYLU

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ÇİZELGE LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
ÖZET	xii
SUMMARY	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Konusu ve Amacı.....	1
1.2 Literatür Araştırması	2
1.3 Araştırmanın Bölümleri.....	6
2. FİKRİ VE SINAİ MÜLKİYET HAKLARI	7
2.1 Fikri Mülkiyet Hakları	8
2.2 Sınai Mülkiyet Hakları	8
2.3 Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Tarihsel Gelişimi	9
2.4 Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarına İlişkin Unsurlar	10
2.4.1 Marka	11
2.4.2 Patent.....	12
2.4.2.1 Patentlerin korunmasına ilişkin unsurlar.....	13
2.4.2.2 Ülkeler arası patent hususunda ikili anlaşmalar.....	13
2.4.3 Coğrafi işaretler.....	14
2.4.4 Faydalı modeller	15
2.4.5 Fikri ve sınai mülkiyet hakları ve patent ilişkisi	15
2.4.6 Türk patent enstitüsü, amaçları	17
2.5 Uluslararası Anlaşmalar	19
2.5.1 Paris sözleşmesi	19
2.5.2 Patent iş birliği anlaşması (PCT)	20
2.5.3 Avrupa patent sözleşmesi (EPC).....	20
2.5.4 Marka kanunu anlaşması (TLT).....	21
2.5.5 Nice anlaşması	22
2.5.6 Viyana anlaşması	22
2.5.7 Locarno anlaşması.....	23
2.5.8 Budapeşte anlaşması	23
2.5.9 Bern sözleşmesi.....	24
2.5.10 Strasbourg anlaşması (IPC).....	24
2.5.11 TRIPS anlaşması	25
3. FİKRİ VE SINAİ MÜLKİYET HAKLARININ EKONOMİK ÖNEMİ VE	
 ULUSLARARASI TİCARETE ETKİSİ.....	26
3.1 Fikri Mülkiyet Hakları ve Sınai Mülkiyet Hakları Hukuku	27
3.1.1 Anlaşma ve kanunlar	28

3.1.1.1 Milletlerarası özel hukuk ve usul hukuku hakkında kanun.....	28
3.1.1.2 Patent haklarının korunması hakkında kanun	29
3.1.1.3 Markaların korunması hakkında kanun.....	30
3.1.1.4 Araştırma, geliştirme ve tasarım faaliyetlerinin desteklenmesi hakkında kanun	31
3.1.1.5 Teknoloji geliştirme kanunu	32
3.1.1.6 Endüstriyel tasarımların korunması hakkında kanun	33
3.1.1.7 Coğrafi işaretlerin korunması hakkında kanun	34
3.1.1.8 Dünya fikri mülkiyet örgütü (WIPO).....	35
3.2 Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Dünyada ve Türkiye’deki Durumu	36
3.2.1 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının ile ilgili uluslararası yapılan anlaşmalar	37
3.2.2 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının Türkiye’deki gelişimi	39
3.2.3 Türkiye’de fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili yapılan teşvikler	39
3.2.3.1 KOSGEB teşvikleri.....	40
3.2.3.2 Ar-Ge merkezi teşvikleri.....	40
3.2.3.3 TÜBİTAK teşvikleri	41
3.2.3.4 Ticaret bakanlığı teşvikleri.....	42
3.2.3.5 Diğer teşvikler.....	43
3.2.4 Fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili Türkiye’de uygulanan mevzuatlar	44
3.3 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticaretteki yeri.....	44
3.4 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının Ar-Ge çalışmalarına etkisi	45
3.5 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi	46
3.6 Fikri mülkiyet hakları endeksi (IPR).....	47
4. EKONOMETRİK ANALİZLER	50
4.1 Araştırma Modeli ve Veri Seti	50
4.2 Ampirik Bulgular	51
4.2.1 Panel veri analizi varsayım testleri	53
4.2.2 Panel veri analizi sonuçları	54
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	56
KAYNAKLAR	60
EK – A 67	
ÖZGEÇMİŞ.....	68

KISALTMALAR

BIRPI	: Fikri Mülkiyetin Korunması için Birleşik Uluslararası Büro
BM	: Birleşmiş Milletler
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EPC	: Avrupa Patent Sözleşmesi
FSMH	: Fikri ve sınai Mülkiyet Hakları
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmaları
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IPC	: Strasbourg Anlaşması
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
OEE	: Erken İnceleme Ofisi
OLE	: Daha Sonra İnceleme Ofisi
PCT	: Patent İşbirliği Anlaşması
PPH	: Hızlandırılmış Patent İncelmesi
SMK	: Sınai Mülkiyet Kanunu
TEYDEB	: Teknoloji ve Yenilik Başkanlığı Destek Programları
TGB	: İhtisas Teknoloji Geliştirme Ofisi
TLT	: Marka Kanunu Anlaşması
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TRIPS	: Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
WIPO	: Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 3.1: 5746 Sayılı kanun hükmünde esaslar	31
Çizelge 3.2: 4691 Sayılı kanun hükmünde esaslar	32
Çizelge 3.3: Türkiye'nin patent ile uluslararası yaptığı anlaşmalar	37
Çizelge 3.4: TÜBİTAK ulusal teşvik programları	41
Çizelge 3.5: Diğer teşvik programları	43
Çizelge 3.6: TÜSİAD fikri haklar ve Ar-Ge çalışma grubu.....	46
Çizelge 4.1: Tanımlayıcı istatistikler	52
Çizelge 4.2: Panel birim kök test sonuçları	53
Çizelge 4.3: Panel veri analizi varsayım testleri sonuçları	54
Çizelge 4.4: Parks-Kmenta dirençli tahminci sonuçları	55

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Türk patent ensititüsü logosu.....	17
Şekil 3.1: Menşe, geleneksel ürün ve coğrafi işaretler amblemleri	35
Şekil 3.2: WIPO logosu	36
Şekil 3.3: Uluslararası mülkiyet hakları endeksi şeması.....	48
Şekil 3.4: IPR formülü	49

FİKRİ SINAİ MÜLKİYET HAKLARININ ULUSLARARASI TİCARETE ETKİSİ

ÖZET

Uluslararası ticaretin artması ile birlikte ülkeler yenilikçi ürünler ve teknoloji yoğun ürünlerin ticaretine yoğunlaşmaya başlamışlardır. Ticaretin küreselleşmesi ile bilginin korunması hususu daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Fikri ve sınai mülkiyet hakları yenilikçi ürünler için patent ve tescil işlemleri sayesinde ülkelerin pazarda adil rekabet edebilmesini hemde inovasyonlu ürünlerini taklitten koruyarak ticari zarardan kaçınabilmelerine olanak sağlamaktadır. Gelişmiş ülkeler Ar-Ge çalışmalarına yatırım yaparak ve teknoloji yoğun ürünler üreterek ihracatlarını yükseltmektedir. Dolayısıyla açıldıkları pazarda katma değeri yüksek ürünlerini koruyabilmek için fikri ve sınai mülkiyet haklarında da gerekli anlaşmaları uygulamışlardır. Böylelikle yeni ürünler ile uluslararası pazarda rekabet üstünlüğü sağlamış hem de ülke refahlarını arttırmış olmaktadır.

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkileri önemli ölçüde olmaktadır. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması ve adil rekabetin devamlı olabilmesi için uluslararası ticaret yapan ülkelerin işbirliği içerisinde olması beklenmektedir. Bu çalışmada, fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete ne ölçüde etkisinin olduğu analiz edilerek ilişkinin boyutu ortaya konulmuştur.

Panel veri analizinin kullanıldığı bu çalışma sonucunda, fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkileri analiz edilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda ülkelerin gayrisafi yurt içi hasılları, döviz kurları, yerli patent sayıları ve ülkelerin fikri mülkiyet hakları endeksinin ülkelerin uluslararası ticaretlerini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Buna karşın, ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların gayrisafi yurt içi hasılaya oranının ülkelerin uluslararası ticareti üzerinde herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Fikri Mülkiyet Hakları, Uluslararası Ticaret, Panel Veri Analizi.

THE EFFECT OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS ON INTERNATIONAL TRADE

SUMMARY

Countries have begun to focus on trade in innovative and technology-intensive products with the growth of international trade. The protection of information has become more important. Intellectual property rights enable countries to compete fairly in the marketplace through patent and registration procedures for innovative products, and to avoid commercial damage by protecting their innovative products from imitation with the globalization of trade. Developed countries increase their exports by investing in R&D studies and producing technology-intensive products. Therefore, they have also implemented the necessary intellectual property rights agreements to protect their high value-added products in the market. In this way, they gain a competitive advantage in the international market with new products and increase the welfare of their countries.

The impact of intellectual property rights on international trade is significant. Countries engaged in international trade are expected to cooperate to protect intellectual property rights and maintain fair competition. This thesis analyzes and identifies the extent of the impact of intellectual property rights on international trade.

As a result of this study using panel data analysis, the impact of intellectual property rights on international trade was analyzed. As a result of the data obtained, it is determined that the gross domestic product, exchange rates, total domestic patents and the intellectual property rights index of the countries have a positive effects on the international trade of the countries. On the other hand, the ratio of foreign direct investment to gross domestic product has no statistically significant effect on the international trade.

Keywords: Intellectual Property Rights, International Trade, International Trade.

1. GİRİŞ

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkisinin incelendiği bu tez çalışmasının giriş bölümü daha anlaşılabilir olması amacıyla konusunu ve amacını açıklayan bölüm oluşturulmuştur.

1.1 Çalışmanın Konusu ve Amacı

21. yüzyılın başlarından itibaren gelişen ticari faaliyetler ülkelerin uluslararası alana açılmasına sebebiyet vermiştir. Teknolojinin gelişimi ise global alanda rekabeti giderek arttırmıştır. Yeni bilgiyi ve olağan bilgiyi korumak ülkelerarası önem arz etmeye başlamıştır. Dolayısıyla fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususu gündeme gelmektedir. Fikri ve sınai mülkiyet hakları piyasada olan ürünlerin haklarını koruyarak adil bir rekabet ortamı sağlamaktadır. Fikirlerin korunması hem üreticiyi hem de üreten ülkenin haklarını korumaktadır. Fikri ve sınai mülkiyet hakları yaratıcı fikirlerin uluslararası pazarda korunması ve ülkelerin refah seviyelerinin artmasında büyük bir paya sahip olmaktadır. Dolayısıyla ülkeler fikirlerin ve ürünlerin korunması için gerekli anlaşma ya da kurumlara ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bunun sonucunda 1967 yılında ilk olarak WIPO örgütü kurulmuştur. Bu örgütün kurulmasıyla fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması ülkelerin dikkatini çekmeye başlamıştır. Yenilikçi ürün üreten üretici ve devletler ürünlerin korunması ve piyasada rekabet edebilmesi için ürünlerin patent ve tescil işlemlerine öncelik vermektedirler. Böylelikle küresel pazarda haksız rekabetin önüne geçilmektedir. TRIPS Anlaşması gereğince de uluslararası ticarete adil bir rekabet sağlanmaya başlanmıştır. Fakat fikri ve sınai mülkiyet haklarını korumada her ülke aynı önemi verdiği söylenememektedir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasını, yenilikçi ürünlere yatırım yapılmasını ve Ar-Ge harcamalarına önem verdiği görülmektedir. Bunun sonucunda ise hem ulusal pazarda hem de uluslararası pazarda ürünleri koruyarak daha fazla pazar payı elde etmektedirler. Gelişmiş ülkeler bu sayede refah düzeylerini arttırarak daha fazla yenilikçi ürün ortaya koymaktadır. Fakat gelişmekte olan ülkelerde durum tam tersi işlemektedir. Gelişmekte olan ülkeler fikri

ve sınai mülkiyet haklarına gereken önemi gelişmiş ülkelere oranla daha az vermektedirler. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin uluslararası pazarda rekabet düzeylerini düşürmektedir. Yenilikçi ürünleri piyasaya sürseler bile fikirlerin korunmadığı ortamda haksız rekabet ile karşılaşabilme olasılığı oldukça yükselmektedir. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmadığı durumlarda fikirlerin çalınması ve piyasada ürünün değerinin düşmesi gibi durumlar ile karşı karşıya kalınmaktadır. Nitekim böyle durumlar yenilikçi ürünler üretme teşvikini azaltmaktadır.

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkisine bakıldığında ülkeler üzerinde olumlu gelişmelere sebebiyet vereceği öngörülmektedir. Dolayısıyla fikri ve sınai mülkiyet hakları alanında ülkeler gerekli düzenleme ve anlaşmalar yapıldığı takdirde küresel çapta etkilerin görüldüğü çalışmalar literatür kapsamında önemli bir yere sahiptir. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticaret etkisini araştıran literatür çalışmaları incelendiğinde, gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin fikri ve sınai mülkiyet haklarına karşı tutumu, fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkileri ile FSMH'nin ülkeler üzerindeki refah artışının ilişkilerini inceleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Nitekim gelişmekte olan ülkelerde fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin yapılan çalışmalara daha arz rastlanmaktadır. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkileri incelenerek ve FSMH'nin ülkeler üzerindeki refah artışını gösteren çalışmalar ile desteklenecektir. Çalışmanın amacı, fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete olan etkisi incelenerek fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunarak uluslararası piyasayı nasıl canlandırdığını ayrıca ülkelerarası rekabeti arttırdığını göstererek katkı sağlamayı hedeflenmektedir. Bu çalışma ile fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkisi, uluslararası pazarda ülkeler üzerinde etkileri ve fikri ve sınai mülkiyet haklarının yenilikçi ürünleri korunmasına ilişkin ilişkiler araştırılarak pazarı ne denli etkilediği tespit edilecektir. Dolayısıyla Türkiye'de ve dünyada fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete entegrasyonu ve işleyişi araştırılarak etkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.2 Literatür Araştırması

Fikri ve sınai mülkiyet hakları kavramı, ulusal ve uluslararası ticaret yapan bütün ülkeleri ilgilendirmektedir. Küresel çapta rekabeti göz önünde bulundurulduğunda, bu

konu ile ilgili literatürde birçok çalışmalar yapıldığı gözlemlenmiştir. Fikri ve sınai mülkiyet haklarını ele alan çalışmalar doğrultusunda, FSMH'nin uluslararası ticarete olumlu, olumsuz ve etkisinin olmadığı hususları değerlendirilecektir.

Literatürde fikri ve sınai mülkiyet haklarının doğuşundan ve günümüze kadar değişim süreçlerine değinilmiş olup, global ticaretin değişimi ile birlikte FSMH ölçütlerinde gelişimini gerçekleştirdiği olumlu ve olumsuz yansımalarla değinen (Parlakayıldız ve Güvel, 2015; Esinoğlu,2005; Taş,2006; Bardakçi, 2020; Volger,2010) ve FSMH'nin önemini gelişimini ve ekonomiye katkısını içeren çalışmalara rastlanılmıştır (Ergül, 2009; Yüksel, 2001; Ercan, 2020). Ayrıca Gemrik ve Aytemiz (2016), fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasında daha çok soyut anlamda yenilikçi ürünler olduğu ve bu ürünlerin korunmasının uluslararası rekabeti pozitif yönde etkileyeceğinden söz edilmektedir.

Volger (2010), Fikri ve sınai mülkiyet haklarının tarihsel gelişiminde bahsederek ilk olarak 1886 yılında Bern Sözleşmesinde söz edildiği belirtilmiştir. Deardoff (1992), FSMH'nin GATT çerçevesinde korunması ve gelişmiş ülkelerin teknolojilerini geliştirmekte olan ülkelere götüreterek piyasanın canlanacağı beklentisini belirtilmiştir. Dolayısıyla Özbek (2006), 1967 yılında WIPO kurularak FSMH'nin korunması ve uluslararası ticarete marka patent gibi ürün hırsızlığının önüne geçilmesi gibi sorunlara değinilmiştir. Yaşgöl (2015), uluslararası ticaretin artması ile birlikte ülkeler arasında anlaşma yapma ihtiyacı duyulmuştur bu nedenle 1995 yılında TRIPS anlaşması imzalanarak mülkiyet haklarının savunulacağı ileri sürülmüştür. Buna ek olarak Correa ve Yusuf (2016), TRIPS anlaşmasının ülkelerin refah seviyelerini arttıracaklarını ve piyasaya yeni giren ürünlerinin rekabet avantajının olacağını belirtmiştir. Correa (2000), TRIPS anlaşmasına üye devletler birbirleri ile uyum içerisinde çalışmalı ve devletlerarası misillimenin önüne geçilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Nitekim Türker (2000), ekonomik kalkınma ve refah düzeyleri artan gelişmiş ülkeler fikri ve sınai mülkiyet haklarına daha fazla önem vererek geliştirdikleri ve geliştirmekte olan ürünlerini koruma hususunda daha fazla titiz davrandığı dolayısıyla GSYİH'den önemli bir pay ayırarak pazarın üstünlüğünü koruduğu belirtilmiştir.

Esinoğlu (2005), fikri mülkiyet hakları kavramının uluslararası ticarete son derece önemli olduğu, fikirlerin korunması dahilinde adil bir rekabet oluşturularak ticareti teşvik edici olabileceğini, fikirlerin çalınabilmesi halinde hukuki işlemlere tabi

olunabileceği belirtmiştir. Taş (2006) ise Fikri ve sınai mülkiyet haklarının ortaya çıkışının çevrenin ve ihtiyaç olması hususunda doğuşuna vurgu yaparak üretici ve ülkelerin korunmasına değinmiştir.

Resmi Gazete (1951), ülkemizde ise fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması ve ticarete adil rekabet olabilmesi açısından belirli kanunlar oluşturarak üretici ve uluslararası ticaretinin korunmasını hedeflemiştir ve ülkemizde 1952 yılında kanun yürürlüğe girmiştir. TBMM (2017), sınai mülkiyet haklarının ekonomik ve teknolojik anlamda korunmaya yönelik olduğunu ve aksi durumlarda hukuki işlemlere tabi olunabileceğini belirtilmiştir. Ayrıca marka tescilinin yapılmasıyla ülke refahının arttırılabileceğine değinilmiştir.

Karaahmet (1995), markanın pazara giriş yaptıktan sonra tüketici tarafından fark edilmesi ve pazara yayılarak ticaretin artmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca marka kaynak olarak bilinerek üretici ve dağıtıcısının tanınması ve benimsenmesini kolaylaştırdığı ifade edilmektedir. Ancak Zirstein (2004), çalışmasında patent sürelerinin 20 yıl daha uzatılması gerektiğini savunmuştur. Bu durum uluslararası ticareti sekteye uğratarak pazar rekabetinin adil olmayacağını görüşündedir. Bununla birlikte Gökovalı ve Bozkurt (2016) ise patentin kamuoyu ile paylaşılmasının uluslararası rekabeti arttırarak adil bir pazar anlayışının olacağını, taklit edilmesinin önüne geçileceği tespitinde bulunmuştur.

Resmi Gazete (2016) ve TPE (1968; 1978; 1979; 1980; 1994; 1996; 2000; 2015; 2016) ise fikri ve sınai mülkiyet haklarının ülkemizde korunmasına yönelik yapılan anlaşmalara yer verilmiştir.

Sadece uluslararası ticaretin değil ulusal pazarın korunması hususunda da önemli çalışmalar yapılmıştır. Şahin (2012), coğrafi işaretlerde asıl hedefin uluslararası değil ulusal olarak o yöreye ait ürünlerin korunmasını, pazarlanmasını ve üretiminin devamının sağlanması gerektiğini ve menşe işaretlemesinin üründeki tanınırlığını arttıracığı belirtilmiştir.

Ercan (2020), ülkemizde fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda Kültür ve Turizm Bakanlığının belirlediği süre 70 yıl olduğuna yer verilmiştir. Bu hususta Toker (2022) ‘Milletlerarası Özel Hukuk ve Usuk Hukuku Hakkında Kanun’ yürürlüğe girerek FSMH’nin korunması konusu belirtilmiştir.

Birinci (2017), Fikri ve sınai mülkiyet haklarını koruyan ülkeler refah seviyelerini arttırarak ülkelerine hızlı bir nakit akışı sağlayabilmektedirler bu nedenle imzalanan TRIPS anlaşması taraflarına bakıldığında avantaj sağladığı görülmektedir. Taraf olmayan ülkeler ise halen gelişmekte olan ülkeler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Curtis (2012), çalışmasında ülkenin refah seviyesinin arttıkça fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda güçlü bir mevzuat oluşturdukları görülmüştür. Böylelikle güçlü mevzuata sahip ülkeler pazar payını büyük ölçüde elinde tuttuğu belirtilmiştir.

Aktuğlu (2016), marka kavramının son yıllarda önem kazanmaya başladığını ürünlerin pazarda tutunabilmesi için markanın tanınır olmasının son derece önemli olduğu belirtilmiştir. Marka, ürünün satılabilmesinin yegane yapıtaşı olduğuna yer verilmiştir.

Levent (2010), patent kavramı buluş sahibine verilerek başka kişiler tarafından kullanılmasını engellemek amacıyla tekel olarak verildiğinden söz edilmektedir. Ayrıca uluslararası anlaşma olan Patent İşbirliği Anlaşması ile patenti güvence altına aldığına değinilmiştir.

Aytaç ve Kılıç (2013), sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda ilk adım Paris Sözleşmesi olduğunu bu yenilikçi dönemden sonra FSMH alanında önemli atılımlar yapılacağından söz etmiştir.

Branstetter (2011), fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasından itibaren pazar incelendiğinde yenilikçi ürünlerin katma değerinin arttığı ve piyasayı canlandığı belirtilmiştir. Ayrıca bu durumu kanıtlar nitelikte Dinopoulos ve Segerstrom (2010), araştırmasında fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasında güçlü mevzuata sahip ülkelerin ihracatlarının arttığına yer verilmiştir.

Deligöz ve Yalçiner (2010), KOSGEB teşvikleri kapsamında TPE veya WIPO üyesi ülkeler ile işbirliği yapılarak istihdamın arttırıldığı ve fikri ve sınai mülkiyet hakları korunması hususunda teşvik programlarının oluşturulduğundan söz edilmiştir. KOSGEB teşvik programlarının yanı sıra Ar-Ge çalışmalarında bütünleyici olduğunu Elçi (2009), belirten çalışmalarda mevcuttur. Ar-Ge çalışmalarının yüksek olması sebebiyle birçok üreticinin bu yatırıma yanaşmamasının pazar çeşitliliğini azalttığını fakat devletin teşvik programlarıyla bu sorunun önüne geçilebildiğine yer verilmiştir.

Maskus ve Penubarti (1995), patent ve telif haklarının alınması ve fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması ülkelerin ihracatlarını arttırdığını daha fazla pazara açılım gösterdiklerine yer verilmiştir. Dolayısıyla ülkelerin refah seviyelerinin Özsağır (2013), artmasında fikri ve sınai mülkiyet hakları önemli bir oynamaktadır. Refah seviyelerinin yüksek olduğu ülkeler FSMH mevzuatı konusunda son derece önem verdiklerine yer verilmiştir. Parkin (2003), gelişmekte olan ülkeler ise fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması vasıtasıyla yenilikçi ürünlerinin kendi pazarlarında tutmak yerine dış pazara açılarak ihracatını arttırdığına değinilmiştir.

1.3 Araştırmanın Bölümleri

Bu çalışmada, fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkilerini detaylı bir şekilde anlatımı gerçekleştirilecektir. Tez, iki ana bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünde, fikri ve sınai mülkiyet hakları kavramı ve fikri ve sınai mülkiyet haklarının tarihsel gelişimi tanımlanarak açıklanmıştır. Fikri ve sınai mülkiyet hakları ile bağlantılı unsurlar açıklanarak uluslararası anlaşmalara yer verilmiştir.

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının ekonomik önemi ve uluslararası etkisinin araştırıldığı diğer ana bölümde, fikri ve sınai mülkiyet haklarının hukuku ve uluslararası yapılan anlaşma ve kanunlar incelenmiştir. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının Türkiye’de ve dünyadaki durumu ele alınarak uluslararası ticarete ekonomik kalkınma üzerindeki etkileride araştırılmıştır. Ayrıca fikri ve sınai mülkiyet haklarının Türkiye’deki gelişimi ve uygulanan mevzuatlara teorik olarak çalışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, panel veri analizi kullanarak fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkileri analiz edilmiştir. Ülkelerin toplam ticareti bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Ülkelerin gayrisafi yurt içi hasılları, ülkelerin döviz kurları, ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların GSYİH’ye oranı, ülkelerin yerli patent toplamı ve ülkelerin fikri mülkiyet endeksleri bağımsız değişken olarak modele eklenmiştir. Çalışmanın sonuncu bölümünde ise, gerçekleştirilen analiz sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiştir.

2. FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HAKLARI

Gelişen ve değişen dünya düzeninde ticaretin önemi giderek artmaktadır. Uluslararası ticaretin artmasıyla beraber, ticaretin her aşaması son derece önem kazanmaya başlamıştır. Bu süreçte bilgi ve teknoloji de hızla gelişim sağlamıştır. Teknolojinin gelişimi küresel çapta ki rekabeti giderek arttırmıştır. Kalite standartlarına ve AR-GE çalışmalarına daha fazla önem veren üreticiler piyasa koşullarına kolay adapte olabilmektedirler. Bunun yanı sıra bilgini gücü de yadsınamaz boyuttadır. Yaratıcı fikirler teknolojiyle birleştiğinde ekonomik büyüme kaçınılmazdır. Bu nedenle bilginin korunarak geliştirilmesinin temelinde Fikri Mülkiyet Hakları ve Sınai Mülkiyet Hakları (FSMH) yatmaktadır.

Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları uluslararası ticaretin artmasıyla birlikte önem kazanmaya başlamıştır. Günümüzde küresel çapta ki ticaretin en önemli yapıtaşlarından biride bilgidir. Bilginin geliştirilip ticarete kullanılabilmesi için altyapı oluşturulması gerekmektedir. Gerekli Ar-Ge çalışmalarının korunması ve ticarete entegre edilebilmesi için FSMH'nin önemi giderek artmıştır. Dolayısıyla bir ülke yeni teknolojik gelişmeleri, Ar-Ge çalışmalarını ya da yeni ürün üretiminde ürüne gösterdiği önemi FSMH'de göstermesi zorunlu hale gelmiştir. Nitekim ürün üretilip küresel pazara sunulması ne denli önemli ise bilginin korunmasında son derece önemli olmaktadır (Parlakıyıldız ve Güvel, 2015, s.30).

Fikri ve sınai mülkiyet hakları maddi korumadan çok soyut anlamda yenilikçi ürünlerin korunması hususunu kapsamaktadır. Yenilikçi ürün üretime katıldığında ürünü patent ve tescil edilerek korunmasının devamlılığı sağlanmaktadır. Ayrıca hangi ülke korunma talebinde bulunuyorsa o ülkenin mevzuatına göre fikri ve sınai mülkiyet hakları korunması oluşturulmaktadır. Nitekim bilginin korunması ilk olarak ülkeler arasında bir rekabet gözetildiği söylenememektedir. Fakat uzun vadede yenilikçi ürün piyasaya arz olunduğunda ülke ekonomisinin refahını arttırdığı gibi küresel pazardaki rekabete canlılık kazandıracağından pozitif yönde bir rekabet söz konusu olabilmektedir (Gemrik ve Aytemiz, 2016).

2.1 Fikri Mülkiyet Hakları

Fikri Mülkiyet Hakları kavramı, uluslararası ticaretin artması ve küresel rekabetin fazlaşmasıyla birlikte üreticilerin önem verdiği konulardan biri haline gelmiştir. Sanayi, teknoloji ve sanat alanlarında fikirlerin korunması adil bir rekabet sağlamaktadır. Fikirlerin korunup, üretime dahil edilmesi ve dahi pazar rekabetini arttıracığından teşvik edici bir unsur olmaktadır. Fakat bu mülkiyet hakkı ticaretin gelişebilmesi ve ilerleyebilmesi açısından süreli olmaktadır. Fikri Mülkiyet Hakları, edebiyat, sanat, müzik gibi telif eserlerinin kapsamaktadır. Fikrin çalınması ya da çoğaltılması hususunda hukuki işlemlere tabi olmaktadır (Esinoğlu, 2005).

Fikirlerin oluşumunda belli bilgi birikimleri, yaşanılan çevre ve olaylar etkili olmaktadır. Bilgi aktarımı olmadığı sürece kişinin fikri mülkiyet haklarını korumasına gerek olmayacaktır. Ancak bilgileri ve yaratıcı fikirlerden maddi anlamda olanak sağlanmaya başlama aşamasında korunmalarına ihtiyaç hali doğmaktadır. Ulusal ve uluslararası boyutta fikirlerin bu aşamada korunması son derece önem arz etmektedir. Ülkeler Fikri Mülkiyet Hakları hususunda gerekli korumaları yaparak kişinin bilgi birikimini korumaktadır (Taş, 2006, s.88). Ülkemizde fikri mülkiyet kanunu belirli konular çerçevesinde buluş sahibini korumaktadır. Fikir ve sanat eserlerinin korunmasının yanı sıra eser sahibinin haklarında koruma altına almaktadır. Fikri mülkiyet kanunu ses, fonogram ve filmlerin telif haklarının incelenmesi ve eser sahipleri vasıtasıyla tedbir alınması gibi geniş kapsamlı koruma gözetilmektedir. Dolayısıyla buluş sahibi ve üreticiyi koruyan ve denetleyen Kültür Bakanlığı usule aykırı durumlarda devreye girmektedir. Fikri mülkiyet hakkında eser veya buluş sahibi birden fazla kişi olabilmektedir. Sinema eserlerinde yönetmen ve senaryo yazarıda ortak olarak eser sahibi olmaktadır. Birden fazla eser sahibinin oluşunca ortak karar oluşturulmalıdır. Böylelikle eserin yayınlanması ve mali yükümlülükleri eser sahiplerine karşı olmaktadır (Resmi Gazete, 1951).

2.2 Sınai Mülkiyet Hakları

Sınai Mülkiyet Hakları, ekonomik ve teknolojik anlamda yenilikleri korumaya yöneliktir. Marka ve patent gibi üretime ve uluslararası ticarete yönelik yenilikçi ürünlerin haklarının korunmasını ve olası durumlarda ise cezai işlemlerin uygulanmasını olanak sağlamaktadır. Ayrıca yeni kurulan şirketlerin ülke

ekonomisine katkı sağlayacağından markalarını tescil edilerek korunması amaçlanmaktadır. Bu sayede üreticilerin piyasaya çıkardıkları inovasyon ürünlerini koruyarak ülke ekonomisinin refahını arttırmaktadır. Marka tescilinde ki en önemli unsurlardan biri ise üreticinin ürettiği mal ve hizmetlerinin taklidinin olamaması böylelikle kalitesinin düşürecek unsurları ortadan kaldırmaktadır (TBMM,2017).

Bu durumda ülkemizde alınan önlemler çerçevesinde üreticinin markasını mal ve hizmetleriyle birlikte tescil etme hakkına sahiptir. Üretici ister ise markayı satabilir yada teminat olarak gösterebilmektedir. Markanın her ayrıntısı incelenerek verilen tescil işlemi kopyalanma veya çalınma olasılıklarının önüne geçmektedir. Ayrıca marka tescil başvurusunda bulunan üreticiler markanın patentinin alımından önce değerlendirmeye tabii tutulmaktadır (TPE, 2010, s.1-4).

Sınai mülkiyet hakları kapsamına giren konular; Marka, Coğrafi işaret, Patent, Faydalı modeller ve Geleneksel ürün adına ilişkin esasları kapsamaktadır. Bu ürün gruplarının yanısıra geniş bir sınıflandırma hakkınıda korumaktadır. Geleneksel olarak üretilen ürünlere damga vurularak ürünün taklit edilmesinin önüne geçilmektedir. Ayrıca ürünün tasarım patentini alarak hem ambalaj hem de içeriği korunmaktadır. Böylelikle markalar uluslararası düzeyde koruma altına alınabilmektedir. Dolayısıyla bu korumaları yapan buluş sahipleri ve üreticiler DTÖ anlaşmalarına taraf olmaktadır. Tescile konu olan malların Locarno Anlaşması hususunda gerekli sınıflandırılmanın yapılmasını ve gerekli maddeler dışında kalan patentlenebilir ürün veya hizmetlerin tümünü korumaktadır (Resmi Gazete,2017).

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasında ürünlerin piyasaya arzından itibaren katma değerlerinin arttığı ve piyasadaki rekabeti canlandırdığı görülmektedir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin koruma haklarını sanayileşme kadar önem gösterdiği görülmektedir (Branstetter, 2011, s.28).

2.3 Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Tarihsel Gelişimi

Artan nüfusun etkisiyle beraber ihtiyaçlar fazlaşmış bunun sonucunda insanoğlunun istekleri de artış göstermiştir. Nitekim bilginin korunması üreticiler için önemli bir unsur olmaktadır.

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının oluşumu 20.yüzyılın sonlarına doğru önem kazanmaya başlamıştır. 1886 yılında Paris Birliğinde ‘Bern Sözleşmesi’nde fikri ve

sınai mülkiyet haklarından söz edilmiştir (Volger,2010). FSMH'nin korunması ilk olarak Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmaları(GATT) da gündeme gelmiştir. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının GATT çerçevesinde himaye altına almasında en önemli sebeplerinden biri gelişmekte olan ülkelere teknolojiyi götürerek piyasayı canlandırmayı amaçlanmıştır. Bu sayede gelişmekte olan ülkelere ya da teknolojisi zayıf olan ülkelere yenilikçi ürünler götürerek uluslararası ticaretin gelişimine katkı sağlanmaktadır (Deardoff,1992). 1967 yılında World Intellectual Property Organization (WIPO) kurulmuştur. WIPO örgütünün amacı fikri ve sınai mülkiyet haklarının koruma altına alınması amaçlanmıştır. Küresel rekabeti korumak amacıyla yapılan yenilik ve buluşları koruyan WIPO patent ve marka tescili ile bilgi hırsızlığının önüne geçmektedir (Özbek,2006).

Uluslararası ticaretin küresel boyuta ulaşmasıyla birlikte 90'lı yıllarda mülkiyet korunması ülkeler arasında daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. 1995 yılında kurulan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'de görüşülen fikri ve sınai mülkiyet hakları neticesinde TRIPS Anlaşması imzalanmıştır (Yaşgöl,2015). Üreticilerin küresel pazara açılma isteklerinin beraberinde riskleride getirmektedir. Inovasyonlu ürünlerinin yeni pazarda rekabet edebilmek için koruma altında tutmaları gerekmektedir. Ürünlerin patentlerini tescil ettirerek pazarda rekabet edebilme potansiyeline ulaşmaktadırlar. Neticede ülkeler TRIPS Anlaşmasına son derece önem vererek ve uluslararası ticareti arttırarak ülkelerinin refah seviyelerini yükseltmektedirler (Correa ve Yusuf, 2016).

2.4 Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarına İlişkin Unsurlar

21.yüzyılın başlarından itibaren ticaretin artmasıyla sınırların ortadan kalkması ülkelerin uluslararası ticarete yön vermelerininide beraberinde getirmiştir. Teknoloji yoğun ürünlerinlerin ihracını arttırarak ülkelerinin refah seviyelerinin yükseldiği görülmüştür. Yeni pazarlara girildiğinde ürünleri korumakta önemli bir durum haline gelmiştir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında yenilikçi ve teknolojik ürünlerin ihracatında ülkeye getirisi daha fazla olması dolayısıyla refah seviyelerinin korudukları gözlemlenmiştir. Bu nedenle gelişmiş ülkeler fikri ve sınai mülkiyet haklarına, patent, marka tescili ve Ar-Ge çalışmalarına yatırım yapmaktadırlar. Yapılan çalışmalara bakıldığında bir ülke bilginin korunması ve Ar-Ge çalışmalarına ne denli önem veriyor ise pazarda ki rekabet gücü o denli artmaktadır (Gaberli, 2018, s.68).

2.4.1 Marka

Global ticarete marka kavramı son yıllarda giderek önem kazanmaya başlamıştır. Üretilen ürünün tanınabilirliği, içeriğinin anlaşılabilmesi ve dikkat çekici olabilmesi açısından son derece önemlidir. Tüketicinin karar sürecini etkileyen tanınmış markalar aynı zamanda pazarın rekabet üstünlüğünü elinde tutabilmektedir. Dolayısıyla marka diğer ürünlerden ayırım yapılabilmesini sağlayan yegane satılabilme koşullarından biri olmaktadır (Aktuğlu, 2016, s.1).

Türk Patent Enstitüsüne göre marka tanımı belirli standartlar çerçevesinde olmalıdır. Dolayısıyla markanın oluşturulmasında belirli işaret olmalı, bir üreticinin mallarının ya da hizmetlerinin diğer üreticiden ayırt edici özellikleri olmalı ve marka tescilin üreticinin korunabilmesi için açık ve kesin bir biçimde siciline işlenmesi gerekmektedir. Bu özellikleri sağlamanın yanısıra sayılar, şekiller, harfler, renkler gibi özelliklerde marka tesciline konu olabilmektedir. Buradaki önemli husus her markanın diğer markalardan ayırt edici özelliği olması ve anlaşılır biçimde marka başvuru tescili yaptırmasıdır (TPE,2021). Marka kullanımında üreticisine faydalar sağlamaktadır. Marka, pazara giriş yaptıktan sonra tüketici tarafından tutulmasını sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Eğer marka tüketici tarafından benimsenirse ürün pazara daha fazla yayılarak ticaretin artmasına sebebiyet vermektedir. Marka, ayrıca kaynak olarak gösterilmektedir. Buluş sahibini, üreticisini ve dağıtıcısını gösterir. Marka sayesinde ürünün reklamlanması ve pazara girdiğinde benimsenmesini kolaylaştırmaktadır. Son olarak marka olması durumunda tüketici tarafından benimsenerek taklitlerinden korunması sağlanmaktadır (Karaahmet, 1995, s.391).

Marka tescil, kabul ve red işlemleri SMK'nin 4.maddesi uyarınca gerçekleştirilmektedir. Bu hususta üreticinin korunabilmesi için 6769 sayılı SMK'nin 7.maddesi markanın nasıl olacağı konusunda örnekler belirtilmiştir.

- (1) Marka tescil başvurusunda markanın, sayılar, renkler, ambalaj veya mallarının örneği başvuru için Türk Patent Enstitüsüne gönderilerek başvuru yapılmaktadır.
- (2) Somut olarak marka tescilinin yanısıra soyut ve işitsel olarakta marka tescili yapılabilmektedir. Ses markası tescilinde başvuru aşamasında Türk Patent Enstitüsüne ses kaydınıda iletmelidir.

- (3) Üreticiler üç boyutlu marka tescilinde, markanın farklı açılardan görünümünü içeren gösterimlerinin kuruma ibraz etmelidir.
- (4) Markanın renk marka tescili olması durumunda, kuruma ibrazında bu durumu açıkça belirtmelidir. Markanın renk kodunu, şeklini ve boyutunu başvuru formunda belirtmesi gerekmektedir. Aksi durumda renkleri, şekilleri, boyutu ve yazıları belli olmayan marka tescil işlemleri renk markası olarak değerlendirilememektedir.
- (5) Marka başvurusunun hareketli marka tescili olması hususunda, başvuruda açıkça belirtilmesi, hareketlerin veya şekillerin markanın bütünlüğünü bozmayacak şekilde kuruma ibraz edilmesi gerekmektedir.
- (6) Bu marka örnekleri dışında kalan marka tescil işlemleri içinde başvuru yapılabilmektedir. Belirgin şekiller, renkler, boyutlar ve çizgiler ile oluşan markayı kuruma marka tescili için başvuru yapabilmektedir.
- (7) Ayrıca başvuran kişiler önemli maddelerin dışında kalan işaretleri yazılı bir şekilde Türk Patent Enstitüsüne sunabilmektedir.
- (8) Türk Patent Enstitüsü, kuruma gelen başvuruda işaret, şekiller, boyutlar konusunda anlaşılır olmadığını düşünürse her türlü ek olarak bilgi isteyebilmektedir.
- (9) Marka tescilinde gerekli maddeleri yerine getirmemesi veya markanın şartlarını yerine getirmemesi durumunda kurum tarafından kişiye iki aylık süre verilmektedir. Bu süre zarfında gerekli işlemleri gerçekleştiren başvuru sahibinin başvurusu kesinleştirilmektedir. Bu süre içerisinde eksiklerinin gideremeyen başvuru sahibinin başvurusu işlemde kaldırılır (TPE,2021, S.4-5).

2.4.2 Patent

Patent kavramı, buluş sahibine belirli süreler içerisinde verilen tekel hakkı olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü kişiler tarafından satılması, kullanılması ve çoğaltılması engellenmektedir. Uluslararası ticaretin artmasıyla beraber yapılan buluşların ve yeniliklerin ülkeler tarafından daha kolay duyulmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle birden fazla ülke bir ürünün patentini almak isteyebilmektedirler. Dolayısıyla Patent İşbirliği Anlaşması (PCT-Patent Cooperation Treaty) imzalayarak ülkeler arası iş

birliği sağlanmayı amaçlanmaktadır. Anlaşmanın imzalanması halinde patent sahibi ülke 151 ülkede patent hakkına sahip olabilecektir. Ancak patent hakkı 20 yıl süreyle geçerlidir ve sadece PCT imzalamak her ülkede patent sahibi olunduğu anlamını taşımamaktadır. Ek olarak patent tescil bilgisi veya ülkeler arası birliklerden belgeler istenilebilmektedir. Dolayısıyla lkeler bu hususlarada dikkat etmektedirler. Patent İşbirliği Anlaşmasına göre, ülkeler başvuru yapmalarından itibaren 30 ay içersinde tebliğde berlirtildiği şekilde ücretlerinin ödemeleri gerekmektedir (TPE,2017). Ayrıca patent sahibi üretilen yenilikçi ürünü üç yıl içerisinde kullanmalı veya üretim yapmalıdır. Aksi taktirde patent sahipliğini kaybederek herkesin kullanımına açık hale getirilmektedir. Buradaki amaç üretim ve pazar canlılığını koruyarak uluslararası rekabeti arttırmak ve ülkelerin refah seviyelerini yükseltmektir (Levent, 2010, s.50).

2.4.2.1 Patentlerin korunmasına ilişkin unsurlar

Yeni buluşların sahibi üreticiler rekabetten kaçınmak ve tekel olma arzusu ile patent sürelerinin uzatılması gerektiğini savunmaktadırlar. Dolayısıyla ürünün patentini elinde bulundurarak uluslararası ticaretini arttıracak ve ülke ekonomisinin refah seviyesini yükseltmeyi amaçlamaktadır. Nitekim bu durumda uluslararası ticareti sekteye uğratabilmektedir. TRIPS Anlaşması gereğince de patent süreleri 20 yıl ile sınırlandırılmış ve buluş sahibine kamuoyuna arz karşılığında verilmiştir (Zirstein, 2004). Patent sahibi, buluş yaptığı ekipmanlar, araştırma sahası, teknoloji gelişmesi gibi unsurlarda ayırım yapmaksızın yararlanmaktadır. Herhangi bir şekilde ürünün kullanılması, çoğaltılması ve bilginin sızdırılması gibi unsurları patenti sahip kişi engelleyebilmektedir. Patent sahibinden izinsiz bir şekilde kullanılması halinde, gerekli hukuki işlemlerini talep etme hakkı bulunmaktadır. Patent hakkı, patent sresinin dolması, patent sahibinin patent tescilinden vazgeçmesi ve patentlere denenen ücretlerin ödenmemesi durumlarında sona ermektedir (TPE,2017, s.30-31).

2.4.2.2 lkeler arası patent hususunda ikili anlaşmalar

Patent Prosecution Highway (PPH) olarak adlandırılan karşılıklı iki ülke arasında işlem sağlanan ve gerekli koşulları yerine getiren başvuruların hızlandırıldığı patent alma sistemidir. PPH'nin kullanılmasının amacı, patent sahibinin ilk başvuru yaptığı ofis tarafından incelenen dökümanların ikinci ofise gönderilerek iş yükünün azaltıldığı ve başvuru süreçlerinin hızlandırıldığı görülmektedir. PPH sisteminde İlk Ofisten patentlenebilir değerlendirmesi alan patent başvuruları, İkinci Ofise gönderilerek

patent işlemleri hızlandırılmaktadır (TPE,2018, s.1). PPH Mottainai patent sürecinde, patent sahibi geç inceleme yaparak patent sürecinin uzatan ofise (Office of Later Examination (OLE) erken inceleme yaparak patentlenebilir belgesi veren ofisin (Office of Earlier Examination (OEE) kararını ibraz ederek patentleme başvurusu yapabilmektedir. Bu kararın kabul edilebilmesi için OLE ve OEE arasında PPH MOTTAINAI sözleşmesi yapılmış olmak zorundadır (TPE,2018, s.2).

PPH ve PCT patent başvurulurunda ilk ofisin patentlenebilir kararı sonrasında ikinci ofisin süreci hızlandırma işlemidir. Başvuru sahibinin belirli koşulları sağlaması gerekmektedir. Dolayısıyla ilk ofisin patent kabulü yapmış olması ve patent sahibinin PPH başvurusunda bulunmuş olması gerekmektedir. Ayrıca ikinci ofisin gerekli incelemeleri yaparak prosedürü uygulamaya başlamalıdır. Son olarak ise patent sahibinin birinci ve ikinci ofise verdiği patent başvurusunda istenen belgelerin ve dokümanların (kişi ismi, patent ismi, ürün vb.) uyuşması gerekmektedir (TPE,2018, s.3).

2.4.3 Coğrafi işaretler

Coğrafi işaretler kendi alanındaki ürünleriyle benzer fakat kendine özgü farklılıkları olan ürünleri temsil etmektedir. Dolayısıyla coğrafi işaretler o yörenin imkan ve kaynaklarıyla özdeşleştiğinden ulusal bir ürün haline gelmektedir. Coğrafi işaretleri titizlikle korumak, neslillerden nesile aktarımını sağlamak son derece önem arz etmektedir. Coğrafi işaretlerin kalkınması için, yerel ve küçük işletmelerin devlet tarafından desteklenmesi, turizm reklamlarına yatırım yapılması ve ürün taklitçiliğinden kaçınılmak ürünün kalkınmasına fayda sağlayacaktır. Coğrafi işaretler, sınai mülkiyet hakları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla Türkiye sınırları içersinde tescil hakları ülke içerisinde kalmaktadır. Dünya genelinde tescil alabilmek için başvuru yapılabilmesi gerekmektedir. Avrupa Komisyonuna AB nezdinde kabul olunabilmesi için tescil başvuru yapılabilir (TPE,2021, s.3).

Coğrafi işaretlerde asıl olarak hedeflenen o yöreye ait ürünü kalitesini ve standardını bozmadan gelecek nesillere aktarmak ve doğru pazar stratejisini kullanarak yerel üreticiye destek sağlamaktır. Dolayısıyla coğrafi işaretler ülke için maddi ve manevi olarak önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Şahin,2012, s.24).

Coğrafi işaretlerde iki türlü işaretleme yöntemi vardır. Bunlardan ilki ‘Menşe İşaretlemesi’dir. Menşe işaretlemesi ürünün yeri, bölgesi, arazisi ve ülkesine göre

belirlenmektedir. Dolayısıyla menşe işaretlemesinde sınırlar önemli olmakla birlikte sınırların keskin bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Coğrafi işaretlemenin ikinci yöntemi ise ‘Mahreç İşaretleme’dir. Mahreç işaretlemede menşe işaretleme gibi keskin sınırlar veya bölgeler olmamaktadır. Mahreç işaretleme olabilmesi için o ülkeye özgü olmalı, ürünün belirgin en az bir özelliğinin olması ve o özelliğiyle ünlenmesi gerekmektedir (Şahin,2012, s.26).

2.4.4 Faydalı modeller

Faydalı modeller, patentler gibi kapsamlı buluşları kapsamamaktadır. Daha yüzeysel ve küçük olan buluşları faydalı model konusuna dahil edilmektedir. Patentler için geçerli olan, tekniğin bilinen durumunun aşılması kriterinin faydalı model için geçerli olmamaktadır (Karaahmet, 1995, s.393).

Faydalı model başvurularıda ilk olarak şekli inceleme süreci başlamaktadır. Şekli incelenin eksik olduğu kurum tarafından tespit edilir ise başvuru sahibine ibraz edilerek 2 ay süre içerisinde düzelterek kuruma sunulması gerekmektedir. Aksi durumda başvuru reddedilmektedir. Faydalı Modeller kapsamında sunulan başvurular belirli kapsamları taşıması gerekmektedir. Faydalı model kapsamında ki hükümler içerisinde olmalı, başvuruda dökümanlar ve belgeler açık ve net şekilde olmalı, faydalı model araştırmasında sanayide uygulanabilirlik kısmının araştırılmalı ve rapor edilmelidir. Araştırma sonucunda buluşun faydalı model kapsamına girmemesi halinde buluş sahibine bildirilerek var ise itirazı üç ay süre ile kuruma ibraz etmesi istenmektedir. Faydalı model kapsamında bütün işlemler kurum ile yazışma şeklinde bildirilmektedir. Söz konusu yazışmalarda ödeme veya değişiklik talepleri belirtilen süreler içerisinde yapılmak zorundadır. Aksi halde buluş sahibi haklarını kaybetme ile karşı karşıya kalabilmektedir (TPE, 2017).

2.4.5 Fikri ve sınai mülkiyet hakları ve patent ilişkisi

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının en önemli hususundan biri olan patentler; hem yeni teknolojik ürünün korunmasını hemde kurumsal ve bireysel olarak koruma sağlamaktadır. Patentler yeni teknolojik ürünler olabileceği gibi hem de üretimde kullanılan ara araç parçalarında olabilmektedir. Patenti koruyabilmek için ülkeler teknoloji yoğun ürünün araştırmalarına destek sağlamaktadır. Gerekli Ar-Ge çalışmalarına yatırım yaparak gelişim sürecinde yakından ilgilenmektedir. Böylelikle üretimde teşvik ederek uluslararası ticarete de katkı sağlamaktadır. Ayrıca patentin

korunmasını buluş sahibinin emek, zaman harcayarak yaptığı buluşun taklit edilmesini engellemektedir. Böylelikle yeni buluşlar için teşvik edici bir durum oluşturmaktadır. Patent korumasına önem verilen ülkelerde daha fazla teknoloji yoğun yatırımlar yapılmaktadır.

Yeni pazara giren gelişmiş ülkeler yüksek derecede patent korumasına sahip ülkeleri tercih etmektedirler. Patent korumasının gevşek olduğu ekonomilerde ürünün taklit edilebilme korkusu ile pazara giriş yapmaktan çekinmektedirler. Patent korumasının sağlanabilmesi için buluş sahibinin ürünü pazara açması gerekmektedir. Patent kişinin ürünü kamuoyu ile paylaşması karşılığında verilmektedir. Ancak bazı buluşlar ‘know-how’ olarak adlandırılmaktadır ve kamuoyuna açılmayarak sır olarak tutulmaktadır. Patent başvurularında dosya tarihi önemlidir ve genel olarak başvuruyu ilk olarak yapan üretici ya da bireysel kişilere verilmektedir. Başvuru ibrazında kişinin ismi, buluşun ismi, buluşun tanımlanması hakkında açık ve net bilgiler verilmelidir. Uluslararası ticaretin artmasıyla beraber insanoğlunun yeni ürün ve hizmetlere olan ihtiyacıda doğmuştur. Bunun ile birlikte yeni üretilen teknolojik ürün ve hizmetlerin korunması gerekli kılınmıştır. Patent sisteminin oluşturulması, belirli şartların ve önlemlerin getirilmesi ülkeler açısından büyük önem arz etmektedir.

Üreticiler, kurumlar veya bireysel kişiler belirli aşamalardan geçerek patent sahibi olabilmektedirler. İlk olarak buluş sahibinin patent başvurusunda bulunarak belirlenen süreler içerisinde patent koruma ücretini ödeyerek patent ofisine başvurmalıdırlar. İkinci olarak, başvuru tarihinden sonra başvuru ofis tarafından patentin yürürlüklere mevzuatlara ve kanunlara uygun olup olmadığı incelenmektedir. Patent ofisinin incelemelerinde, söz konusu buluşun buluşlar kapsamına girip girmediğini, buluşun ticarete kullanılabilirliğini, patent verildiği halde buluşun korunup korunamayacağını incelenmektedir. İnceleme sonucunda eksik belge ibraz edildiği ise buluş sahibine iletilerek eksikliklerin belirli süre içerisinde tamamlanması istenmektedir. Bütün şartları tamamlayan ve eksiksiz başvuru yapan buluş sahipleri patenti aldıktan sonra kamuoyuna duyurmaktadır (Gökovalı ve Bozkurt, 2016, s.136-137).

2.4.6 Türk patent enstitüsü, amaçları

Türk Patent Enstitüsü, yenilikçi teknolojik gelişmelerin artması, ulusal pazarın canlandırılması, Ar-Ge çalışma faaliyetlerinin geliştirilmesi, patentlerin korunarak kamu yararına sunulabilmesi için kurulmuştur (Karaahmet, 1995, s.388).

4 Haziran 1994 tarihinde 544 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle (KHK), ‘Türk Patent Enstitüsü’ kurulmuştur. Çeşitli kanun ve hükümler ile marka ve patent tescillerini ve sınai mülkiyet haklarının tescilini koruyarak ulusal veya uluslararası olarak bilginin kamuoyuna sunulması amaçlanmıştır (TPE, 1995).

Şekil 2.1: Türk patent enstitüsü logosu

Türk Patent Enstitüsünün faydalı olabilmesi için belirli standartlar belirlenerek görevler oluşturulmuştur. Dolayısıyla patent, marka, faydalı modeller ve coğrafi işaretlerin tescilini ve korunmasını amaçlanarak lisans anlaşmalarında tescilini kayıt altına alınmaktadır. Yeni teknoloji yoğun üretilen mal ve hizmetlerin takibi yapılmaktadır. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasında uluslararası işbirliği yaparak ülke çıkarlarını koruyarak bu amaçla sözleşmeler hazırlanmaktadır. Ayrıca fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili bilgilendirmeler yayınlayarak eğitim destekleri verilmektedir ve akademik çalışmaları desteklenmektedir (Resmi Gazete, 2003).

Türk Patent Enstitüsü, patent ve tescil işlemlerini etkin bir şekilde yürütülebilmesi için gerekli bölümlere ayrılmıştır.

- Patent Dairesi Başkanlığı, patentlerin tescil başvurularını yaparak, tasnif ve sicil işlemleri ile ilgili ilgilenmektedir. Ayrıca mevzuat hükümlerine göre inceleme ve değerlendirme konuları ilgilenmektedir.
- Markalar Dairesi Başkanlığı, markaların ilan, tasnif, sicil işlemler, kayıt ve dosyalama gibi işlemleri faaliyete geçirmektedir. Mevzuat kurallarına göre,

markaların korunması ve değeriilik düzeylerinin belirlenmesi için çalışmalar yürütmektedir.

- Tasarımlar Dairesi Başkanlığı, Türk Tasarım Danışma Konseyinin sekreteryası yürütölmektedir. Tasarımların tescil başvuruları değeriendirilmektedir. Ayrıca mevzuat hükümlerine göre lisans ve devir değerişiklikleri ile ilgili işlemler yürütölmektedir.
- Coğrafi İşaretler Dairesi Başkanlığı, coğrafi işaretler ve geleneksel ürünlerin her türlü kayıt altına alınması, incelenmesi, değeriendirilmesi ve tescil altına alınıp korunması sağlanmaktadır.
- Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Avrupa Birliği ve ilgili kurumun görev alanına giren konularda, müzakerelere hazırlık yapılması ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamaktadır. Ayrıca yabancı ölkeler ve uluslararası anlaşmaların protokollerin hazırlanmasında görev almaktadır.
- Personel Dairesi Başkanlığı, kurum bünyesinde çalışan personelin sağlık, terfi, ve iş akitleri gibi hizmetleri yürütölmektedir.
- Yeniden İnceleme ve Değeriendirme Dairesi Başkanlığı, sınai mülkiyet hakları ve geleneksel ürün adları ile ilgili itirazların incelenmesi ve değeriendirilmesi ile ilişkin konular yürütölmektedir. Yeniden incelemeye alınan konular, kurum kararında olmayan en az iki uzman katılımı ile oluşturulan kurul tarafından alınır.
- Destek Hizmetleri Başkanlığı, kurumun satın alma ve kiralama işlemleri yürütölmektedir. Ayrıca sivil savunma ve seferberlik hizmetleri düzenlenmektedir. Kütüphane hizmetleride destek birimine bağlıdır.
- Yenilik ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı, sınai mülkiyet hakları ile ilgili her türlü faaliyetten sorumlu olunmaktadır. Dolayısıyla eğitim faaliyetleri, seminer, konferans ve benzeri faaliyetler yürütölmektedir.
- Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, bilişim teknolojileri konularıda ilgilenilmektedir. İnternet sayfaları, elektronik imza, ve altyapının kurulumu gibi alanlardan sorumludur.
- Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, strateji geliştirme ve mali hizmetler birimlerine verilen görevler yürütölmektedir.

- Hukuk Müşavirliği, hukuk hizmetlerine ilişkin kanun hükümlerine göre hukuk birimlerince verilen görevler yapılmaktadır (TPE,1994).

2.5 Uluslararası Anlaşmalar

Uluslararası ticaretin artmasıyla beraber ticarete konu olan mal ve hizmetlerin katma değerlerinin artması üreticilerin ürünleri koruma altına alma isteği doğmuştur. Küresel ticaretin artması ve sınırların ortadan kalkması ülkelerin ticaretine konu olan ürünlerini korumak amacıyla anlaşma imzalayarak çeşitli birlikler kurulmuştur.

2.5.1 Paris sözleşmesi

Sınai mülkiyet haklarının korunması konusunda 20 Mart 1883’de imzalanmıştır. Sınai hakların korunması hususunda imzalayan ülkeler tarafından Birlik kurularak koruma altına alınması amaçlanmıştır.Sınai hakları korunmasında patentler, ticari markalar, faydalı modeller, menşe adları, mahreç işaretlemeleri ve ticaret unvanları gibi konuları kapsamaktadır. Ayrıca haksız rekabeti önlemek amaçlanmaktadır (TPE,2016,s.1). Fakat Türkiye Paris Sözleşmesine 1925 yılında katılım sağlamıştır. Paris Sözleşmesi sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda milad olarak kabul edilmektedir. Bu sözleşmeden sonra FSMH alanında önemli çalışmalar yapılarak fikrin korunması temelleri atılmaya başlanmıştır (Aytaç ve Kılıç, 2013, s.112).

Sınai mülkiyet hakları sadece sanayi alanı için değil, tarımsal, doğal ve madensel ürünleride kapsamaktadır. Böylelikle sınai mülkiyet haklarının korunmasında geniş bir yelpaze oluşturularak yeni buluşların patentlerinin korunması sağlanacaktır (TPE,2016, s.2).

Paris sözleşmesi kapsamında birlik ülkeleri arasında patenti alınan ürünün ihracat ve ithalatı yapılması patentini koruması hususunda engel teşkil etmemektedir. Birlik üyeleri patent haklarından yararlanmasının yanısıra lisans almak hakkınada sahip olmaktadır. Lisansı verilen ürün veya hizmetin iki yıl içerisinde patentin iptali gerçekleştirilemez. Bu nedenle üreticiler patentini aldığı ürünlerin bilgi hırsızlığından korumak için lisans başvurusuda yapmaktadırlar. Patenti alınan ürünün ithali yapılması işletmesinin açılmaması veya taklitçi ürünlerinin çıkması dahi konu olsada patenti iptal edilmemektedir. Birlik ülkeleri içerisinde yapılan patent tescil başvurularında hiçbir ülke yenilemenin menşe ülkesinde olmadığı hususunda reddedemez ve hükümsüz kabul edememektedir.

Birlik ülkeleri arasında patenti alınmış bir ürünün, taklidinin ticarete sunulması, ürünü patentinin alan kişi veya kişiler dışında kullanılması, patent tescili olan ürünün benzerinin üretilip tüketicide kafa karışıklığına sebebiyet vermesi, ürünün aslına yakın bir şekilde piyasaya arz edilmesi gibi durumlarda taklit edilen ürünü yasaklamayı taahhüt etmektedir. Resmi olarak kullanılan ülke bayrakları, ülke amblemleri, damgalar ve armalar gibi işaretlerin taklitçi olarak patentinin alınması yasaklanmaktadır ve birlik ülkeleri tarafından tescilin iptali gerçekleştirilmektedir (TPE, 2016, s.3).

2.5.2 Patent iş birliği anlaşması (PCT)

Patent İş Birliği Anlaşması, buluşların yapılması, teknik sorunların çözülebilmesi, araştırılması ve buluş başvurularının incelenmesi için işbirliği yapılabilmesi amacı ile kurulmuştur. Patent İş Birliği Anlaşması, Paris Sözleşmesinden doğan patent tescil haklarının hükümlerini ihlal edecek şekilde hazırlanmamıştır. Paris Sözleşmesinden doğan haklar bu anlaşma içinde geçerli olmaktadır. Yapılan her başvuru birlik içerisinde ki devletler açısından uluslararası niteliği taşımaktadır. Patent tescilinin uluslararası başvuru niteliğini sağlayabilmesi için belirli hükümleri yerine getirebilmesi gerekmektedir. İstenilen dilde başvuruyu sunulmalıdır ve belirtilen kurallar yerine getirilmelidir. Birlik içerisinde ki kurallara riayet edilmeli ve patent harçlarının ödemesini zamanında yapmak gibi yükümlülüklerine uyulması gerekmektedir (TPE,1996, s.1).

Her anlaşmada olduğu gibi Patent İş Birliği Anlaşmasında, patent tescili için belirli hükümlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Buluş sahibinin belirtilen kurallar çerçevesinde ismini açık ve net bir şekilde belirtmiş olmalı ve başvuran kişinin ülke uyruğunun birlik içerisinde ki devletlerden olması ve bu başvuruya engel teşkil edecek sorunların olmaması gerekmektedir. Dolayısıyla birlik devletler ortak bir dil belirleyerek, patent başvurularını da bu dile uygun olarak istemektedirler (TPE, 1996, s.2).

2.5.3 Avrupa patent sözleşmesi (EPC)

Avrupa Patent Sözleşmesi 5 Ekim 1977 tarihinde imzalanmıştır. 1990 ve 2000 yıllarında revize edilerek birlik oluşturulmuştur. Birlik belirli ihtiyaçlar doğrultusunda amaçları oluşturulmuştur. Buluşların Avrupa Devletleri arasında korunmasını ve işbirliği yapılabilmesini ve verilen patentlerin ortak bir prosedür üzerinden devam ettirilmesi

sağlanmaktadır. Bu nedenle belirli standartlar çerçevesinde patent verilerek verilen patentleri ‘Avrupa Patenti’ olarak isimlendirilmektedir. Avrupa Patenti verilen ülke için üye devletler açısından patent kabul edilecek hükümlerini taşımaktadır. Patenti koruyabilmek için birlik devletler arasında sınai mülkiyet hukuku oluşturulmuştur (TPE,2000, s.1).

Avrupa patent sözleşmesi, Avrupa Patent Organizasyon olarak revize edilmiş ve diğer sözleşmelerden farklı olarak idari mali olarak yürütme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla Organizasyon tüzel bir kişiliğe sahip olup Münih’te ve La Haye’de ofisi bulunmaktadır (TPE,2000, s.2). Avrupa Patent Ofisi belirlenen yükümlülüklerle yönetilmektedir. Buluş başvurularının incelenerek patent tescili için gerekli bilgileri yayınlamak kamuoyunu bilgilendirilmektedir. Belirlenen hükümlerin dışında kalan patent başvurularının incelenmesi için iş yükümlülüklerinin hangi ofiste yapılacağını ve belirlenen bütçeyi kullanım hususu hazırlanarak ek bütçe belirlenerek uygulanmaktadır. Yıllık olarak patent başvurularını derleyerek İdari Konseye sunulmaktadır. Ayrıca Avrupa Patent Ofisinde çalışan personelin denetimini sağlanmaktadır. İdari Konseyin, ofisin çalışanlarını ve Patent Ofisinin başkanını atama yetkisi bulunmaktadır (TPE,2000, s.3).

2.5.4 Marka kanunu anlaşması (TLT)

Marka Kanunu 27 Ekim 1994’te kabul edilmiştir. Marka Anlaşması, belirgin ve net işaretlerle oluşan şekillere marka tescili vermektedir. Belirli işaretler içermeyen, ses markaları, koku markalarına marka tescili verilmemektedir. Ayrıca ortak markalara ve garanti markalarına tescil verilmemektedir. Marka Kanunu Anlaşması, Paris Sözleşmesine uygun olarak hazırlanmıştır ve Paris Sözleşmesinin hükümlerine uymak zorundadır (TPE,1994, s.1). Anlaşmanın başvuru yükümlülükleri gereğince belirli standartlar oluşturulmuş olmalıdır. Marka tescil başvurusu yapılmalı ve buluş sahibini belirgin şekilde adı ve adresi başvuruya eklenmelidir. Ayrıca başvuru sahibinin hangi ülkenin uyruğunu taşıyor ise o ülkenin adı ve buluş sahibinin işletmesi var ise ticari veya sınai işletmesinin bulunduğu ülkenin adı yazılmalıdır. Başvuru sahibi tüzel kişi ise, tüzel kişiliğin hukuki niteliği belirtilmelidir. Buluş sahibi marka tescilinde markanın renginin ayırt edici özelliği ile başvurmak istiyor ise ana renklerini beyan etmeli ve marka tescilinde üç boyutlu tescil ettirilmek isteniyorsa bunu beyan edilmeli aksi durumlarda ek olarak belge talep edilebilmektedir (TPE,1994, s.2).

2.5.5 Nice anlaşması

Nice Anlaşması, ürünlerin sınıflandırılmasının temelini oluşturulan ve WIPO'ya üye devletler arasında imzalanan anlaşmadır. Üye ülkeler arasında 1957'de imzalanarak 1961 yılında yürürlüğe girmiştir. Uluslararası ticaretin gelişmesi ile birlikte arz edilen ürünlerinde farklılaşması nedeniyle ürünlerin sınıflandırılması revize edilme ihtiyacı doğmuştur. Dolayısıyla Nice Anlaşması 1977 yılında Cenevre'de revize edilerek 28 Eylül 1979 yılında Stockholm'de güncellenmiştir. Marka tescilinin yapılması için ürünlerin belirli sınıflandırma grupları içerisinde yer almaları gerekmektedir. Nice Anlaşması bu sınıflandırmayı açıkça belirtmektedir. Anlaşmaya katılan ülkeler ticari marka tescili ile ilgili resmi belgeler yayınlarak markalarını koruma altına almaktadırlar. Böylelikle tek bir sınıflandırma sistemine dayalı olarak ticari avantaja sahip olabilmektedirler (Felenado, 2021, s.537).

Marka tescilinde hizmetlerin ve malların sınıflandırılarak tescil verilmesine yönelik imzalanan anlaşmadır. Sınıflandırmayı üye birlikler kendi mevzuatlarına göre sınıflandırabilmektedirler. Üye birlikler her sınıflandırmayı kullanma ve örnek olarak kullanma hakkına sahiptirler. Üye devletler marka tescilinde malın veya hizmeti sınıflandırıp numaralandırarak tescil başvurusu yapabilmektedirler (TPE,2016). Mal ve hizmetler sınıflandırılarak, mallar 34 sınıfa hizmetler ise 11 sınıfa ayrılarak sınıflandırılmıştır. Neticede her mal ve hizmet bu sınıflandırmanın içine girmemektedir. Bu nedenle marka tescil başvurusunda marka incelenerek işaretleri, renkleri işaretleri gibi benzer özellikleri belirlenerek belirtilen sınıf içerisinde değerlendirilebilmektedir (Resmi Gazete,2016).

2.5.6 Viyana anlaşması

Viyana Anlaşması 1973 yılında hazırlanarak, 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. Anlaşmayı kabul eden birlik ülkeler belirlenmiş sınıflandırmayıda kabul etmektedirler. Belirlenmiş ortak sınıflandırmada, kategorilendirilmesi, ayrıntılı bir biçimde listelenmesi ve bölümlere ayrılması şeklinde gösterim sağlanmaktadır. Diğer sözleşmelerinden ayrılan bir özelliği bulunan Viyana anlaşmasının marka tescil başvurularında ingilizce ve fransızca suretleri istenmektedir (TPE,1995, s.1).

Sınıflandırma işlemi sadece mal ve hizmetler bağlamında olup ülke birliklerini bağlayıcı olmamaktadır. Fakat üye olan taraf devletler sınıflandırmayı kendi mevzuatında kullanma hakkına sahiptirler. Üye birlikler marka tescil başvurularında

mal ve hizmetlerin ilgili sınıflandırma numaralandırılmalarını dahil etmektedirler (TPE,1995, s.2).

Viyana anlaşması gereğince üye devletleri temsil eden Uzmanlar Komitesi kurularak marka tescil işlemleri yürütülmektedir. Her üye devletin bir temsilcisi bulunmaktadır ve her üye devletin Uzmanlar Komitesinde bir oy hakkı bulunmaktadır. Uzmanlar Komitesinin belirli yükümlülükleri bulunmaktadır. Gerekli durumlarda mal ve hizmetlerin sınıflandırılmasını ve ilave işlemler yaparak üye devletler için sınıflandırmanın kullanımını kolaylaştırmak dolayısıyla sınıflandırmanın yaygınlaştırmak amacıyla destek sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelere marka tescil sınıflandırma işlemini aktararak kullanımını sağlamaktadır. Uzmanlar Komitesi, işlem şemasını kendi belirlemektedir (TPE,1995, s.3).

2.5.7 Locarno anlaşması

1968 yılında imzalanan Locarno anlaşması 1979 yılında yürürlüğe girmiştir. Locarno Anlaşması taraf olan ülkeler özel bir birlik oluşturmuşlardır. Endüstriyel marka tescili için tek bir sınıflandırma kabul edilmiştir. Ancak her ülke kendi sınıflandırmasını yapma yetkisine sahiptir ve Locarno anlaşması üye devletlere kısıtlayıcı bir bağlam getirmemektedir (TPE, 1968).

Her üye birliğin temsilcilerinden oluşan Genel Kurulun belirli görevleri olmaktadır. birliğin yükümlülüklerinin yenilenmesi konusunda tavsiye vererek birliğin sunduğu rapor ve faaliyetleri inceler. Üye devletlerin finansal bütçesini belirler ve iki yıllık maliyet raporunu hazırlar. Özel birliğin kendi bütçesi olmaktadır. Takvimdeki belirli zaman diliminde toplantılar yaparak sınıflandırma mevzuatı yararına çalışmalar yapılmaktadır (TPE, 1968).

2.5.8 Budapeşte anlaşması

Budapeşte Anlaşması 1977 yılında hazırlanıp, 1980 yılında yürürlüğe girmiştir. Budapeşte anlaşması ‘Mikroorganizmaların Uluslararası Saklanması’ ilişkin yapılan anlaşmadır. Mikroorganizmaların patent tescili için oluşturulan birliktir. Belirli şartlar ve yönergelere uyarak mikroorganizmaların saklanmasını Tevdi Kurumu üstlenmektedir. Tevdi kurumu, patent başvurusu yapan devlette yerleşik olma yükümlülüğü olmaktadır. Tevdi kurumu belirlenen yürükümlülükleri yürütmektedir. Bilimsel ve idari görevleri yerine getirerek patent başvurusu yapan buluş sahiplerine

karşı objektif davranmak ve başvuru yapılan mikroorganizmayı veya canlıyı uygun koşullarda inceleyerek saklamaktır. Buluş sahibine canlı ile ilgili raporlama sunulmalıdır. Patent başvurusu yapan tüzel ve bireysel kişiler yönetmeliğe uygun olarak numuneler vermek durumundadır (TPE, 1980).

2.5.9 Bern sözleşmesi

Bern Sözleşmesi 24 Temmuz 1971'de imzalanarak, 2 Ekim 1979'da yürürlüğe girmiştir. Birliğin oluşmasının amacı, edebiyat ve sanat eserlerinin korunmasına ilişkindir. Dolayısıyla fikri mülkiyet hakları kapsamına girmektedir. Birlik ülkelerinden olan eser sahipleri patent koruma hakkına sahip olabileceklerdir. Gerekli denetleme ve düzenlemeleri yapabilmek için birlik bir Yürütme Komitesine sahiptir. Yürütme komitesi belirli şartlar uyarınca yükümlülükleri uygulamaya koymaktadır. Yürütme Komitesi üye ülkelerden seçilmektedir.

Üye olan her ülkenin oy kullanma hakkına sahiptir ve her ülke belirlediği temsilci tarafından temsil edilebilmektedir. Yürütme Komitesinin seçiminde birlik ile özel anlaşmalar gibi kriterlerde göz önünde bulunarak seçim yapılır. Fakat Yürütme Komitesi en fazla iki olağan toplantı arasında görev yapabilmektedirler. Yürütme Komitesi gündem faaliyetlerini hazırlayarak belirlenen mali bütçeyi meclise sunulmaktadır. Yürütme Komitesi birliğin içerisindeki gerekli kuralları kendi belirlemektedir (TPE, 1979).

2.5.10 Strasbourg anlaşması (IPC)

Strasbourg Anlaşması 24 Mart 1974'de hazırlanarak, 2 Ekim 1979'da yürürlüğe girmiştir. Strasbourg Anlaşması uluslararası patent sınıflandırılmasıyla ilişkilidir. Sınai mülkiyet hakları alanında uluslararası işbirliği yaparak küresel çapta kabul görülmesinin sağlamayı amaçlamaktadır (TPE,1978).

Strasbourg Anlaşmasını kabul eden devletler belirlenen ortak sınıflandırmayı kabul ederek anlaşmada mutabık kalacaklardır. Anlaşma patentler, faydalı modeller ve buluş patentleri gibi konuları kapsamaktadır. Patent başvurularının dili ingilizce ve fransızca olarak belirlenmiştir. Üye birliklerin patent sınıflandırmasının yükümlülükler gereği belirli standartlarda kullanım sağlanmaktadır. Birliğe üye ülkeler sınıflandırmayı ana ya da yardımcı olarak kullanabilmektedirler. Kamuoyuna arz edilmiş patentler veya buluşlar yayınlanmadan önce sınıflandırmaya dahil edilmelidir. Anlaşmayı imzalayan

taraf  lkelelerden sınıflandırmayı, numaralandırmayı veya sembollerini kabul etmediğini beyan edebilmektedir. Özel birliğin patent başvurusunun onaylanmasından sonra ürün veya hizmetinin korunması için her türlü tedbiri olabilmektedir (TPE, 1978).

2.5.11 TRIPS anlaşması

TRIPS Anlaşması (Agreement On Trade- Related Aspects Of Intellectual Property Rights) uluslararası ticarete konu olan mal ve hizmetlerin fikri mülkiyet haklarını koruması amacıyla y r rl l ğe konulan anlaşmadır. Uluslararası ticaretin artması fikri mülkiyet haklarının korunmasına önemli rol oynamaktadır. Bu gereklilik ile beraber TRIPS Anlaşması gereğince  ye birlikler bazı yükümlülükleri benimsemektedirler. Fikri mülkiyet haklarının TRIPS Anlaşması uyarınca uygulanabilmekte ve mülkiyet haklarının ticarete konu olan hükümler kapsamında koruma altına alınmaktadır. Birliğe  ye olan ülkeler arasında patent tescili konusunda anlaşmazlıkların hızlı bir şekilde çözülebilmektedir. Fikri mülkiyet haklarının özel hak olarak korunması amaçlanarak, fikir mülkiyeti kavramının önemini belirtmektedir (TPE,1994).

TRIPS Anlaşmasının amacı, uluslararası ticarete haksız rekabetin önüne geçerek usulsüzlükleri ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Anlaşma gereği  ye devletler arasında uygulamaya konularak ticaretin canlandırılmasını sağlamak ve uluslararası ticareti arttırmayı amaçlanmaktadır. Türkiye TRIPS Anlaşmasını 1995 yılında kabul ederek 2000 yılında yürürlüğe koymuştur. 2000 yılından itibaren  lkemizde FSMH korunması hususunda önemli adımlar atılmıştır (Kaplan, 2018 , s.32).

Anlaşmaya taraf olan  lkeler TRIPS anlaşmasını uygulama zorunluluğu bulunmamaktadır.  ye devletler bilginin çalınması ve fikri mülkiyet haklarının ihlali hususunda kendi hukuki süreçlerinin uygulamakta  zg rlerdir. Bunun ile birlikte anlaşma hükümlerine aykırı patent başvuruları olmaması kaydıyla, yeni patent tescil işlemleri tavsiye edebilmektedirler (TPE,1994). TRIPS Anlaşmasında, yükümlülüklerine uymayan devletler tek taraflı değil diğer devletleride etkileyebilmektedir. Fakat anlaşma gereğince hiçbir  ye birbirlerine karşı yaptırım uygulayamamaktadır. H k ml l kler uyarınca devletler arası misilleme yapmak yasaklanmıştır (Correa, 2000, s.21).

3. FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HAKLARININ EKONOMİK ÖNEMİ VE ULUSLARARASI TİCARETE ETKİSİ

Bilginin gücü insanlık tarihi boyunca yadsınamaz boyuttur. Ülkeler gelişmişliklerinin temelinde bilginin düzeyi olduğu görülmektedir. Yıllar geçtikçe teknolojinin gelişmesi, ürünlerin farklılaşması ve ulusal pazardan çıkılarak küresel pazara açılan ülkelerin bilginin önemini farketmeye başlamışlardır. Gelişmiş ülkelerin refah düzeyi, bilginin artmasıyla geldiğini farketmişlerdir. Dolayısıyla uluslararası ticaretin korunması için uluslararası anlaşmalar oluşumu başlamaktadır (Ergül, 2009, s.76). 21.yüzyılın başlarına kadar fikri ve sınai mülkiyet haklarının önemi anlaşılmamıştır. Nitekim fikri ve sınai mülkiyet haklarının önemi uluslararası ticaret ile birlikte önem kazanmaya başlamaktadır. Artan nüfus yoğunluğu, tüketilen emtiaların yetersiz kalması ve üretimde ki artış yenilikçi ürünleri üretmeye gerekli kılmaktadır. Gelişmiş ülkeler yenilikçi ürünlerinin patent ve telif haklarını alarak üretimi teşvik etmesi ve uluslararası piyasayı canlandırmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bunun ile birlikte patent ve telif haklarını satarak ülkelerinin refah boyutlarının yükseltmektedirler. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması, uluslararası ticareti arttırdığı ve piyasayı canlandırarak yenilikçi ürünlere teşvik edildiği görülmektedir. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmadığı durumlarda piyasaya arz edilen ürünün karını ve değerini düşürmektedir. Ayrıca yenilikçi ürün üretme teşvikini azaltmaktadır (Bardakçı, 2020,s.70).

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması esasında ülkelerin ekonomik ve ticari boyutu önem arz etmektedir. Yüksek teknolojik ürünler, bilgisayar yazılımları, endüstriyel ürünler, patentler ve markalar ülkelerin kalkınmalarını ciddi boyutta etkilemektedir. Haliyle ülkeler bilginin korunması için gerekli önemi vermek zorundalardır. Fakat bu korumaya rağmen fikri ve sınai mülkiyet haklarının geçerli olmadığı ülkeler mevcuttur. Dolayısıyla taklit ve sahte ürünler uluslararası ticareti olumsuz boyutta etkilemektedir (Yüksel, 2001, s.561).

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması kapsamında en önemli anlaşmalardan biri TRIPS Anlaşmasıdır. TRIPS anlaşması gereğince ülkeler arasında fikri ve sınai

mülkiyet haklarının korunması açısından büyük önem kazanmış ve FSMH'nin küreselleşme adımları atılmıştır (Yüksel, 2001, s.565).

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasında belirli neticeler sonucunda süreler bulunmaktadır. Belirli sürelerin olması nedeniyle uluslararası ticaretin aksatılmasının önüne geçilmektedir. Netice de fikri mülkiyet haklarında Kültür ve Turizm Bakanlığının belirlediği süre 70 yıl olmaktadır. Sınai mülkiyet haklarının korunması hususu ise sanayi devriminden sonra önem kazanmıştır. Nitekim sınai mülkiyet haklarının korunma süreside 70 yıl olarak belirlenmiştir (Ercan, 2020, s.5).

3.1 Fikri Mülkiyet Hakları ve Sınai Mülkiyet Hakları Hukuku

Fikri mülkiyet hakları ve sınai mülkiyet hakları hukuku kapsamında olan kanun şeklinde yürürlüğe giren sözleşmeler çıkartılmıştır. Fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet haklarının korunması ve taklitçi ürünler üzerinde mali sorumluluk oluşturulabilmesi, buluş sahibinin haklarının korunması amacıyla sorumluluk oluşturulmaktadır. Dolayısıyla teknolojinin gelişmesi, ticaretin küresel alana yayılması, üreticilerin ticareti uluslararası boyuta taşınması, yenilikçi ürünlere tüketicinin kolaylıkla ulaşabilmesi gibi unsurlar telif hakları ile ilgili sözleşmeleri gün geçtikçe artmasına sebep olmaktadır (Toker, 2022, s.52).

Telif hakları, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde de belirtildiği gibi temel insani hak olarak sayılmaktadır. Fikri haklar eser niteliği taşıdığından hukuki olarak korunma sağlanmaktadır. Hukuka göre fikri ve sınai mülkiyet haklarının belirli kurallar çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir. Hakların korunabilmesi için belirli standartlar çerçevesinde tescil, patent, kayıt ve beyan gibi işlemlerin ürünlerin piyasaya çıkmadan önce yapılması üreticiyi hukuki anlamda koruyabilmek için önem arz etmektedir. Nitekim bazı istisnai durumlarda fikri ve sınai mülkiyet hakları sınırlandırılabilir. Eğitim ve öğretim alanlarında özel hukuki standartlar çerçevesinde sınırlandırılma getirilebilmektedir.

Patent, tescil ve marka gibi hukuki alanda korunma sağlanabilmesi için hangi ülkede ticarete devam edilecek ise o ülkede hakların tescil edilmesi gerekmektedir. Fikri haklar kullanılarak tüketilemez ancak üretilen fikrin somut anlamda yenilikçi ürüne dönüşmesiyle üzerindeki haklar kaybedilmektedir. Ayrıca fikri ve sınai mülkiyet hakları devir, lisans ve haciz gibi işlemlerde hukuki işlemlere konu olmaktadır (Bozbel, 2015, s.18).

3.1.1 Anlaşma ve kanunlar

Uluslararası alanda yapılan sözleşmeler gereği iki ülkeninde haklarının korunmasını sağlayan en önemli sözleşmelerin başında 5718 Sayılı ‘Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’ (MÖHUK) gelmektedir. Milletlerarası özel hukuk ve usul hukuku hakkında kanun hükmünde fikri mülkiyetin korunması hakkında sözleşme maddelerini içermektedir (Toker, 2022, s.52).

3.1.1.1 Milletlerarası özel hukuk ve usul hukuku hakkında kanun

Milletlerarası özel hukuk kapsamında genel hükümlerinde, yabancılara yönelik işlenen özel hukuk ve ikili ilişkilerde uygulanacak hukuk kapsamına girmektedir. Kanunun uygulanması Türk kanun hükmünde kişilere bağlı kalmaksızın uygulamaya konulmaktadır. Yabancı hukuk hükümleri uygulanacak ise, sadece kişinin hukuku ve bu hukuk hükmünde mali yaptırımlar uygulanır. Uygulanacak hukukun seçilmediği veya aksi belirtilmediği müddetçe belirlenen hukuk hükmü uygulanmaktadır. Uygulanacak hukuk iki veya daha fazla devlet arasındaysa ve hukuk hükümleri farklılık gösteriyor ise hangi bölge yaptırım sağlıyor ise o bölgenin hukuki sözleşmesi uygulanmaktadır. Devletin belirli sözleşmesi yok ise yakın ilişkide olduğu bölgenin hukuki süreçleri işlemektedir (Resmi Gazete, 2017).

Fikri mülkiyet haklarına ilişkin hukuk sözleşmesinde belirtilen hususlar kapsamında fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması amaçlanmaktadır. Fikri mülkiyete uygulanacak hukuk kapsamında Madde 23’de yer alan hususta, fikri mülkiyet ile ilgili sorumluluk ve haklar hangi ülkenin hukuku talep ediyorsa o ülkenin hukukuna uygun olacaktır ve fikri mülkiyet hakları ile ilgili doğan ihlallerde, taraflar mahkemeye başvuruda bulunacak, mahkeme sonuçlanması itibarıyla mahkemenin kararlaştırdığı hukuku uygulabileceklerdir (Resmi Gazete, 2017). Yapılan sözleşmelerden oluşabilecek borç durumlarında ise belirtilen maddeler halinde hukuka uygun şekilde işleyiş yapılacaktır. Böylelikle Madde 24’de oluşan borç durumunda iki ülkenin seçtiği hukuk tabi olacaktır veya sade ve açık bir dille belirtilen hukuk hükmü geçerli olacaktır. Sözleşmeye taraf olan ülkeler, sözleşmenin bir bölümünü veya tamamını uygulama haklarına sahiptirler. Taraflar hukuk seçimini her zaman yapabilir veya değiştirme hakkına sahiptirler. Sözleşmenin tamamlanmasından sonra yapılan hukuk seçimleri ise, üçüncü kişilerin haklarının saklanması kaydıyla yapılabilmektedir. İki taraf sözleşme için hukuk belirtmedi ise, konuya ilişkin en yakın hukuk

uygulanmaktadır. Hukuk seçiminin olmadığı sözleşmelerde konuya ilişkin seçilen hukuk sözleşme tamamlandığında dahi değiştirilebilmektedir (Resmi Gazete, 2017).

Milletlerarası özel hukuk ve usul hukuku hakkında kanun kapsamında M.28’de fikri mülkiyet haklarına ilişkin koruma gözetilmektedir. Fikri mülkiyet haklarına ilişkin yapılan anlaşmalar iki devletin seçtiği hukuka uygun olmaktadır. Tarafların hukuk seçimi yapmadıkları takdirde konu ilişkili olan en yakın hukuk uygulanmaktadır. Sözleşmenin yapıldığı işyerinin hukukuda uygulanabilmektedir. Sözleşme yapıldıktan sonra, daha yakın ilişkisi bulunan hukuk var ise değiştirilebilmektedir. İşçi ile işveren arasında fikri mülkiyet haklarının korunması kapsamında iş sözleşmesi hukuku geçerli olmaktadır (Resmi Gazete, 2017).

3.1.1.2 Patent haklarının korunması hakkında kanun

Patent haklarının korunması hakkında kanun hükmünün amacı, yenilikçi ürünleri teşvik etmek, yapılan buluşların üretime girdi sağlayarak destek olmasını sağlamak, buluş sahibinin haklarını koruyarak daha fazla üretim olabilmesi için teşvik edici davranmak, ekonomik ve sosyal anlamda refah düzeyinin artırılmasını sağlamak ve patent belgesi verilerek korumaktır. Bu kanun hükmünde sınai mülkiyet alanlarında buluş yapan her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yararlanmaktadır. (Resmi Gazete,1995). Belirtilen kanun hükümlerinin yanısıra patent verilebilecek ve verilemeyecek hususlar oluşmaktadır. Sayısal alanda yapılan teoremler, edebi sanat eserleri, yorumlamaya dayalı oluşturulan sanat emtiaları, bilgisayar programlamaları ile oluşturulan sistemler, insan sağlığı üzerine uygulanan tedavi yöntemleri, bilgi ile ilgili teknik yöntemi bulunmayan usuller, devlet düzen ve esaslarına aykırı buluşlar, bitki ve hayvanların yetiştirilme ve büyütme yöntemleri gibi usullere patent verilmemektedir (Resmi Gazete, 1995).

Patent alındıktan sonra ise buluş sahibine doğan haklar olmaktadır. Bu durumlar: Patent süresi alındıktan itibaren uzatılamamaktadır. Patent süresi başvuru tarihinden itibaren 20 yıl olarak belirlenmektedir. Buluş sahibi, ürettiği ürünün yeri, hangi teknolojileri kullandığı, ithal olup olmadığı bakılmaksızın patent haklarından faydalanmaktadır. Patent alındıktan sonra üçüncü kişiler tarafından kullanılması durumunda her türlü hukuki işlem yapma hakkına sahiptir. Buluş sahibi, patent konusunu içeren yöntemleri engelleyebilmektedir. Patent usullerinin içeren ürünlerin

üretilmesi, satılması ve ihraç edilmesi gibi durumlardan hukuki süreci başlatabilmektedir (Resmi Gazete, 1995).

Buluş sahibi patenti kullanmadığını ve ihtiyacı olan herkesin kullanabileceği şekilde lisans verebilme yetkisine sahip olmaktadır. Türk Patent Enstitüsü kurumuna bildirilerek işlem ilerlemektedir. Patent sahibi kişi belirtilen kurallar çerçevesinde sorumluluğu vardır. Patent sahibi değişti ise lisans verilme işlemi geri alınmaktadır. Lisans alma talebini patent sahibinden talep edilmediği sürece, patent sahibi her zaman teklifi geri çekme hakkına sahiptir. Her türlü talep ve işlemlerde Türk Patent Enstitüsü'nün işlem ve kararı ile kesin hüküm kazanmaktadır. Patent inhisari lisans olarak verilmiş ise, diğer üreticilere lisans verilememektedir (Resmi Gazete, 1995).

3.1.1.3 Markaların korunması hakkında kanun

556 sayılı 'Markaların Korunması Hakkında Kanun' hükmünün belirli esasları belirtilmiştir. Marka tescili, markanın korunması, taklitçi ürünlerden sakınılması, marka tescilinin yeri ve üretimi gibi esaslarını kapsamaktadır. Marka koruma kanunu; Paris Sözleşmesi, TRIPS Anlaşması, Viyana Anlaşması, NİCE Anlaşması, Madrid Protokolü ve Marka Kanunu Anlaşması esasına uygun olarak hazırlanmıştır. Marka korunması hakkında kanun hükmü ile belirtilen esasları sağlayan marka tescil başvurusu yapan kişiler yararlanabilecektir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti kimliğine sahip kişiler ve tüzel kişiler, sınai alanda buluş yapan kişi veya üreticiler, DTÖ ve Paris Sözleşmesi kapsamında başvuru hakkı olan buluş sahipleri ve Türkiye Cumhuriyeti'nin marka tescil başvuruları diğer devletlerce kabul etmesi karşılıklı ilkesi olarak kabul edilmektedir (Resmi Gazete, 1995).

Marka tescil başvurularında kanun hükmün gereğince önemli hususlar mevzuatta açıkça belirtilmektedir. Aksi durum söz konusu olduğunda marka tescili kabul edilmemektedir. Marka tescil başvurusunda bir adet marka için başvurulabilmektedir. Marka tescil başvuruları Türk Patent Enstitüsü'ne yapılmaktadır. Başvuru yapan kişi veya kurumların ikametgah bilgileri ve iletişim adresleri olmak zorundadır. Buluş sahibinin kimlik bilgileri açıkça belirtilmelidir. Marka üzerinde latin harfler dışında kullanılan yabancı harflerin latin harflerin karşılığı olan harfin ibrazı olmak zorundadır. Başvuru sahibi vekalet vererek başka bir kişi aracılığıyla başvuru yapabilmektedir. Marka tescil için ödenen meblağa ilişkin bilgiler belirtilmelidir. Nice Anlaşması şartlarının hükümlerince marka tescilinde uygun sınıflandırılması ve

gruplandırılmasına ilişkin belge sunulmalıdır. Belirtilen yetkili kişi veya kurumların imzaları olmak zorundadır (Resmi Gazete,1995).

3.1.1.4 Araştırma, geliştirme ve tasarım faaliyetlerinin desteklenmesi hakkında kanun

5746 Sayılı Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun hükmünde belirli esasları belirtilmiştir. Ar-Ge faaliyetlerine yeterince yatırım yapılması, yenilikçi ürünlerin desteklenmesi ve uluslararası ticarette rekabet edilebilirlik sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca üretilen ürünlerde yenilik sağlamak, yenilikçi teknolojik bilginin korunması ve gerektiğinde piyasaya sunularak piyasada rekabet edilebilirlik sağlanmasını oluşturmaktır. Ar-Ge unsurlarının geliştirilmesi esasında ülkeye yabancı yatırımlar çekerek ülke ekonomisinin refahını artırarak kalkınmayı sağlamaktadır. Nitekim bunların sonucunda istihdam sağlanacaktır.

Çizelge 3.1: 5746 Sayılı kanun hükmünde esaslar

Ar-Ge Çalışmaları	Yatırım yapılarak yenilikçi ürünleri halka arz ederek bilgilendirilmektedir.
Yenilik	Yenilikçi ürünler ile yeni pazarlar oluşturmak ya da olağan pazarda rekabet gücüne devam edebilmek.
Ar-Ge Merkezi	Gerekli Ar-Ge yapılanmasını destekleyerek istihdam sağlayabilmek.
Ar-Ge Projesi	Projenin her aşamasının incelenmesini, araştırılmasını, genel ve teknik tanımlarının yapılmasını, fikri mülkiyet hakları kapsamında üretimin yapıldığını belirlemek.
Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri	Birden fazla üreticinin biraraya gelerek yenilikçi ürünler üretmesi ve yeni ürünün katma değerinin yükseltilmesi.
Teknogirişim Sermayesi	Üniversite öğrencilerinin yenilikçi ürün projelerinin incelenerek katma değeri yüksek projelerin desteklenerek hayata geçirilmesini.
Ar-Ge Personeli	Araştırma ve geliştirme projelerinde doğrudan olarak kişilere istihdam sağlamak.

Çizelge 3.1 (devam): 5746 Sayılı kanun hükmünde esaslar

Araştırmacı	Araştırma geliştirme faaliyetlerinde yüksek teknolojik ürünlerin üretilmesi için gerekli olan araştırmacılar.
Teknisyen	Araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde teknik bilgisi olan kişiler.
Destek Personeli	Ar-Ge çalışmalarında teknik eleman yardımcı personel gibi kişilerdir.
Tasarım Faaliyeti	Belirlenen hükümler çerçevesinde yenilikçi ürünlerin tasarlanması gibi çok kapsamlı olarak kanun hükümleri oluşturulmuştur.

Kaynak: T.C. Resmi Gazete, 2008.

Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun, ürün gelişimi, inovasyonun desteklenmesi ve belirli bölümlere ayırarak koordinasyonu sağlanması ile istihdama teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. İlk olarak yenilikçi ürün halka arz edilerek tanıtımı yapılmaktadır. Pazarda tanınabilirliğini arttırarak pazara kolay bir şekilde tutunabilmesi amaçlanmaktadır. Yenilikçi ürünün gelişim sürecinden üreticiye ulaşan kısma kadar ilgilenilmektedir.

3.1.1.5 Teknoloji geliştirme kanunu

4691 Sayılı, ‘Teknoloji Geliştirme Kanun’ amacı itibariyle, üniversiteler, araştırma geliştirme kurumları ve üretici firmalar arasında işbirliği yaparak uluslararası piyasada rekabet edilebilirlik sağlamak, yenilikçi teknolojik bilgi ve hizmetler üretmek, ürün kalitesinin arttırıp maliyetinin düşürülmesi ile kar marjını yükseltmek, sanayinin teknolojiye yönelimini sağlamak ve küçük işletmelerin bu değişikliklere uyum sağlaması amaçlanmaktadır. Ayrıca kanun, teknolojinin işleyişini gelişimini ve denetlenmesini kapsamaktadır. Teknoloji kanun hükmünde belirli hususları kapsamaktadır.

Çizelge 3.2: 4691 Sayılı kanun hükmünde esaslar

Teknoloji Geliştirme Bölgesi	Akademik, teknolojik alanda yenilikçi ürünlerin kolayca üretildiği bölge.
------------------------------	---

Çizelge 3.2 (devam): 4691 Sayılı kanun hükmünde esaslar

Ar-Ge	Araştırma ve geliştirme çalışmalarının yürütüldüğü ve yenilikçi ürünlerin geliştirildiği merkez.
Üretim Birimleri	Yüksek teknolojik ürünlerin üretildiği ve geliştirildiği alan.
Teknoloji Transfer Ofisi (TTO)	Teknoloji üreten üreticilerin veya tüzel kişilerin aralarında bilgi transferi yaparak üretilen ürünün satılması, bilgilendirilmesi ve yapılandırılması hususunda işbirliği yaptığı ofis.
İhtisas Teknoloji Geliştirme Ofisi (TGB)	Aynı teknolojik gelişmeler konusunda çalışma ve geliştirme yapan üreticilerin yer aldığı bölge.
Tasarım Projesi	Fikri mülkiyet haklarına uygun olarak tasarımın yenilikçi yapıya uygun üretilmesi, geliştirilmesi ve bilimsel çerçeve esasına uygunlaştırarak oluşturulması.
Desteklenecek Projeler	Kanun hükmünce genç girişimcilere ve yükseköğretim girişimcilerine olanak sağlanması, kapsamında teknolojik geliştirme kanunu geniş kapsamlı olarak fikri mülkiyet haklarının korunmasını ve yenilikçi ürünlerin geliştirilmesini desteklemektedir.

Kaynak: Resmi Gazete, 2001.

Teknoloji Geliştirme Kanunu, inovasyonlu ürünleri teknolojiyi kullanarak daha fazla gelişimini sağlamayı amaçlamaktadır. Teknoloji sayesinde ürünün kalitesini arttırıp üretim maliyetini düşürerek pazarda rekabeti arttırılmasıdır. Dolayısıyla küçük işletmeler daha fazla desteklenecektir.

3.1.1.6 Endüstriyel tasarımların korunması hakkında kanun

554 Sayılı, ‘Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun’ tescillenen tasarımların korunması, üreticiler arasında haksız rekabeti ortadan kaldırmak ve Türkiye sanayisinin gelişiminde katkı sağlamak amacıyla kurulmuştur (Resmi Gazete, 1995). Belirli koruma şartları belirlenerek tasarımların korunması amaçlanmaktadır.

Yenilikçi tasarımlara belge verilmektedir. Tasarımın daha önce başvurusu yapılmamış ise yeni bir tasarım hükmünde olmaktadır. Tasarımlar arasında büyük farklılıklar olması durumunda farklı belgelendirilmektedir. Tasarımlar arasındaki küçük farklılıklar durumunda ise tasarımlar aynı kabul edilmektedir (Resmi Gazete, 1995). Tasarım sahiplerinin tescil durumunda belirli hakları doğmaktadır. Tasarım hakkı tasarımcıya veya vekalet verdiği kişilere aittir. Birden çok tasarımcı var ise, müşterek mülkiyet hükümleri uygulanmaktadır. Tasarım sahibi, tasarımı koruyabilmek için her türlü hukuki süreçlere başvurabilmektedir. Birden çok tasarımcı arasında bedel hususunda anlaşmazlık oldu ise, mahkemece karar verilmektedir (Resmi Gazete, 1995).

Hukuki olarak ürünü tasarım olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla endüstriyel olarak üretilen ürünün görünüşü, tasarımı, rengi ve biçimlendirilmesi gibi konularda hukuki çerçevede yetersiz kalabilmektedir. 554 Sayılı kanun hükmünce belirtilen niteliklerin eksik kalması sebebiyle hukuki anlamda zorluklar ile karşılaşılabilir (Eryarar, 2014, s.73).

3.1.1.7 Coğrafi işaretlerin korunması hakkında kanun

555 Sayılı ‘ Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun’ el yapımı ürünler, doğal olarak oluşturulan ürünler, yeraltından çıkan değerli madenler gibi her türlü coğrafi işaretlerin korunması amacıyla oluşturulmuştur. Ürünlerin coğrafi işaret olabilmesi için belirtilen özelliklerin olması gerekmektedir. Menşe ya da mahreç adının belirlenmelidir. Menşe olması durumunda, coğrafi sınırlarının belirlendiği yörede olması ve ülkeye has olarak çıkartılması, doğal unsurlardan oluşmuş olması gerekmektedir. Mahreç olması durumunda, o yöreye ait belirgin bir özelliğinin olması ve ürün o yöreyle tanınmış olması üretimi paketlenmesi gibi unsurların belirlenen bölgede yapılmasıdır (Resmi Gazete, 1995).

Coğrafi işaretler kalitenin ayırt edilebilmesi açısından en önemli faktördür. Yenilikçi ürünü satın alabilecek tüketici ile yerel üretici arasında köprü görevi görmektedir. Ayrıca tüketicinin ürün hakkında ayrıntılı bilgiler edinebilmesine olanak sağlamaktadır. Uluslararası rekabette büyük üreticilerin ürünün maliyetini azaltabilmek için ürünün kalitesinin düşürülmesi tüketicide güven kaybına neden olmuştur. Dolayısıyla tüketiciler yerel üretilen ve içeriğinin açıkça belirtildiği ürünlere yönelim göstermişlerdir. Halen global pazarda seri üretim sağlanan ürünlerin yanısıra

yerel olan coğrafi işaretli ürünler daha fazla tercih edilmektedir (Tekelioğlu, 2019, s.54).

Şekil 3.1: Menşe, geleneksel ürün ve coğrafi işaretler amblemleri

3.1.1.8 Dünya fikri mülkiyet örgütü (WIPO)

15.yüzyıldan önce yazılan eser ve üretilen ürünlerin fikirlerin korunmasına gerek duyulmamıştır. Fakat 15.yüzyılda matbaanın bulunmasıyla beraber üretilen eserler çoğaltılmaya başlanmış ve ülkeler bundan kazanç sağlamaya başlamıştır. Bunun sonucunda fikirlerin korunması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İlk olarak 1709’da İngiltere tarafından ‘Kraliçe Anne Kanunu’ ile birlikte fikirlerin korunması kanunu yürürlüğe girmiştir (Cebe ve Suçin, 2014, s.122).

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütünün kurulması 1880’li yıllara kadar dayanmaktadır. İlk olarak ‘Bureaux Internationaux Reunis pour la Propriete Intellectuelle’ (Fikri Mülkiyetin Korunması için Birleşik Uluslararası Büro) olarak kurulmuştur. Paris Birliği ve Bern Birliğinden önce 1893’e kadar tek başına faaliyet göstermiştir. Paris Birliğinin kurduğu daimi bürosu ve Bern Birliğinin daimi komitesi BIRPI birliğinin kalıcılığının farkedilmesine olanak sağlamıştır. Başlangıçta sınai mülkiyet haklarının korunması ilgili olsa da 1950’lerden sonra fikri mülkiyet hakları konusunda da önemli çalışmalar yapılmıştır .

BIRPI kuruluş amacı fikri ve sınai mülkiyet haklarını küresel olarak korunması gerektiğinin savunmaktadır. Fakat ülkelerin siyasi çıkarları konu edildiğinden diğer kurucu birlikler üye olmaya sıcak bakmamaktadır. Nihayetinde BIRPI örgütünü WIPO örgütüne dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. Nitekim belirli hususlar konusunda çerçevesinde oluşum sağlanmıştır. BIRPI üyesi devletler WIPO’ya geçebilmektedirler

fakat bu katılım zorunlu olmamaktadır. WIPO üyeliğine Bern ve Paris birliklerinden birine üye olmayan devletler katılabilmektedirler. Birleşmiş Milletlere üye olmayan devletlerde WIPO üyeliğine katılabilmektedirler. Böylelikle WIPO, Birleşmiş Milletleri de kapsayacak şekilde küresel alanda kurulmuştur (Halbert 2007, s.260).

Resmi anlamda 1973 yılında kurulan WIPO fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda uluslararası ticarete önemli biryer edinmektedir. 1964 yılında imzalanan ‘İcracı sanatçılar, Fonogram üreticileri ve yayın kuruluşlarının korunması hakkındaki Roma Sözleşmesi’ kapsamında çeşitli birlik üyeleri sorumlu olmaktadır. WIPO, Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO), Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) örgütler sözleşme kapsamında sorumlu olmaktadır (Cebe ve Suçin, 2014, s.123).

Şekil 3.2: WIPO logosu

3.2 Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Dünyada ve Türkiye’deki Durumu

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması uluslararası ticaret kapsamında teşvik edici bir unsur olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla gelişmiş ülkeler bilginin korunmasını son derece önemsemektedirler. Gelişmiş teknoloji ve sanayisi olan gelişmiş ülkelerin refah düzeyleride yüksek olmaktadır. Türkiye başta olmak üzere gelişmekte olan ülkeler ise refah seviyelerini arttırmayı amaçlamaktadırlar. Nitekim Avrupa Birliği uyum kapsamında ilk önceliği refah seviyesinin arttırılmasına yönelik olmaktadır. Refah seviyesinin yükseltebilmesi için ülkeler, teknoloji yoğun ürünler ihraç etmeli, bilim ve teknoloji alanlarında yatırımlar yapmalı, Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermeli ve GSYİH’nin yükselmesi için çalışmalar yapmalıdır (Işık ve Kılınç,

2012, s.38). Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hükmünde Türkiye'nin AB ile uyum sürecinde olması ve 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu çıkartılarak işbirliği sağlanması amaçlanmaktadır. Nitekim Avrupa Birliği pazarı genişletmek istemekte fakat gelişmekte olan ülkeler FSMH konusunda geri kalabilmekte ve fikir hırsızlığı gibi durumlar oluşabilmektedir. Bu nedenle AB uyum sürecinde fikri ve sınai mülkiyet hakları kavramı önem arz etmektedir (Taş,2006, s.92). Türkiye'de 1995 yılında kabul edilen kanunlar uluslararası anlaşmalar, sözleşmeler ve Avrupa Birliğinin mevzuatından esinlenerek hazırlanmıştır. Avrupa Birliği uyum sürecindeki bu önemli adım Türkiye ile ikili ticaretini pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir. Nitekim yürürlüğe giren kanunlar sonucunda bilgi hırsızlığı ve taklit gibi olayların önüne geçilerek uluslararası ticareti arttırmıştır. AB fikri ve sınai mülkiyet haklarındaki mevzuatı çok eski yıllara dayanmaktadır. Haliyle güçlü bir politika yürütülerek ürünlerini korumuşlardır. Türkiye'nin AB'nin mevzuatını örnek almasının en önemli sebeplerinden biride güçlü ve denetimli FSMH oluşturmaktır. Ayrıca Avrupa Birliğine yapılan ticarete uyum içerisinde olarak ticareti arttırmaktır (Suluk, 2018, s.108).

3.2.1 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının ile ilgili uluslararası yapılan anlaşmalar

Gelişmiş ülkeler fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda 14.yüzyıllardan itibaren atılımlar yapmıştır. Türkiye fikri ve sınai mülkiyet haklarının korumasını 20.yüzyıldan itibaren gerekli kanun ve uluslararası anlaşmalara katılarak koruma altına almıştır. İlk olarak kanun hükümleri oluşturularak gerekli düzenlemeler ile desteklenmiştir.

Çizelge 3.3: Türkiye'nin patent ile uluslararası yaptığı anlaşmalar

Anlaşma, Kanun	Tarih	Türkiye'nin Katılma Durumu
Paris Sözleşmesi	1883	Uluslararası sınai mülkiyet haklarının korunması için kurulmuştur. Türkiye 1925'de üye olmuştur.
WIPO Kuruluş Sözleşmesi	1967	Küresel ticarete fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması amacıyla kurulmuştur. Türkiye 1976 yılında üye olmuştur.

Çizelge 3.3 (devam): Türkiye'nin patent ile uluslararası yaptığı anlaşmalar

Anlaşma, Kanun	Tarih	Türkiye'nin Katılma Durumu
Patent İşbirliği Anlaşması (PCT)	1970	Patent için başvuru yapıldığında üye devletler içinde bu başvurunun kabul görmesini sağlamaktadır. Türkiye 1996 yılında anlaşmayı imzalamıştır.
Strasbourg Anlaşması (IPC)	1971	Patent ve tescillerin uluslararası ticaret için gruplandırarak devletlerin işlem süreçlerinin kolaylaştırmak amacıyla kurulmuştur. Türkiye 1996 yılında üye olmuştur.
Avrupa Patent Sözleşmesi	1973	Patentlerin kabul görmesi amacıyla Avrupa sistemi kurulmuştur. Türkiye 2000 yılında üye olmuştur.
Budapeşte Anlaşması	1977	Mikroorganizmaların uluslararası düzeyde saklanmasına ilişkin düzenlenen anlaşmadır. Türkiye 1998 yılı itibariyle anlaşmaya taraf olmaktadır.
DTÖ ve TRIPS Anlaşması	1995	Uluslararası ticarete konulan hizmetlerin fikri mülkiyet haklarının korunması amacıyla oluşturulmuştur. Türkiye 1995 tarihinde anlaşmayı kabul etmiştir.
Patent Kanunu Anlaşması (PLT)	2000	Yapılan buluşların ve patentlerin incelenebilmesi amacıyla kurulmuştur. Türkiye anlaşmaya 2000 yılında dahil olmuştur.

Kaynak: TPE,2007.

20.yüzyılın başlarından itibaren uluslararası ticaretin artmasıyla fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Gelişmiş ülkeler uzun yıllardır bu konunun önemi için gerekli önlemler alsa da gelişmekte olan ülkeler 20.yüzyılın başlarından itibaren önem göstermeye başlamışlardır. Nitekim sadece tek bir ülke ile anlaşma sağlamak yenilikçi ürünleri korumak için yetmemektedir.

Uluslararası işbirliği yapılarak imzalanan anlaşmalar ticari rekabet için son derecede önem arz etmektedir (Çizelge 3.3).

3.2.2 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının Türkiye’deki gelişimi

Dünyada fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususu modern matbaanın gelmesiyle oluşturulmaya başlanmıştır. Matbaanın gelmesi ile eserler sayısız olarak basılmaya başlanmış ve eser sahibi dışındaki kişiler haksız kazanç elde etmeye başlamıştır. Dolayısıyla ilk olarak yayınevlerini korumaya yönelik 1709’da ‘Kraliçe Anne Kanunu’ İngiliz Parlamentosu tarafından çıkarılmıştır. Daha sonra sınai mülkiyet haklarının korunması için ülkeler arasında 1883’te birlik oluşturularak, 1886 yılında Bern Sözleşmesi imzalanmıştır. Ayrıca fikri mülkiyet haklarında korunabilmesi için 1893 yılında ‘Fikri Mülkiyetin Korunması için Birleşik Uluslararası Büro’ kurulmuştur. 1973 yılına gelindiğinde fikri mülkiyet hakları ve sınai mülkiyet hakları tek çatı altına toplanarak Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü kurulmuştur. Ülkemize matbaanın geç gelmesi fikri ve sınai mülkiyet haklarında gelişiminin gecikmesine sebep olmuştur. 300 yıl sonra gelen matbaa ile birlikte 1727’de ilk olarak modern matbaa kurulmuştur. 1800’lı yıllardan itibaren ihtiyaca uygun çeşitli kanunlar çıkarılmıştır. 1850 Encümen-i Daniş Nizamnamesi, ilk olarak eser sahibine telif hakkı ödemesi yapılmaktaydı.

1857 Telif Nizamnamesi ilk olarak esere koruma süresi 45 yıl olarak verilmiştir ve tercüme eserlere ise 20 yıl olarak belirlenmiştir. 8 Mayıs 1910 Hakkı Telif Kanunu çıkarılmıştır. 1952 yılında Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Ernst Hirsch tarafından hazırlanmış ve 1983, 1995, 2001, 2004, 2007 ve 2008 de çeşitli düzenlemeler yaparak ülkemizde halen yürürlükte. Profesör Ernst’e göre fikri ve sınai mülkiyet hakları belirli kriterler altında belirtilmiştir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu yenilikçi ürünlerin üreticilerini hukuki boyutta korumayı amaçlamaktadır. Kanun hükmüne göre kanunda açıklanan eser türlerine girmesi, eser sahibinin ürün konusunda hususi çabasının belirli olması, fikir yenilikçi olmalı ve taklit içermemelidir (Cebe ve Suçin, 2014, s.123).

3.2.3 Türkiye’de fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili yapılan teşvikler

Türkiye’nin uluslararası alanda yenilikçi ürünler ile rekabet edebilmesi için Ar-Ge çalışmalarına yatırım yapmalıdır. Ülke olarak yenilikçi fikir ve ürünler için uygulanan teşvikler ticareti arttırmaktadır.

Türkiye uluslararası ticarete gelişmiş ülkelerin uyguladığı teknoloji yoğun ürünlerin ticaretini 20.yüzyılın başlarından itibaren önem vermeye başlamıştır. Teknoloji yoğun katma değeri yüksek ürünlerin patentlenmesi ve tescil işlemleri uygulanması Türkiye'nin refah seviyesini arttırdığı görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması, vergisel teşvikler, oluşturulan projelere hibe desteği ve yenilikçi teknolojik ürünlere verilen destek programlarıyla ülkenin kalkınmasına önemli bir rol oynamaktadır (Özdemir, 2014, s.27).

3.2.3.1 KOSGEB teşvikleri

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, üreticileri desteklemek amacıyla destek paketleri geliştirmiştir. Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı, yeni fikir ve buluşlara sahip olan küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Genel Destek Programı, Küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomik işleyişe uyum sağlamaları, rekabet edebilirliklerini arttırmaları ve sanayi alanında uyum sağlayabilmeleri amaçlanmaktadır (TÜSİAD, 2012). KOSGEB, TPE veya WIPO üyesi ülkeler ile işbirliği yaparak yenilikçi ürünleri destekleyerek belirlenen oranda istihdam sağlamaktadır. Ayrıca fikri mülkiyet haklarının korunması hususunda yürütülen belirli teşvik programları olmaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının yürüttüğü tescil işlemlerinde gerekli merciilerin kurulması, Gümrük Müsteşarlığının fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması çerçevesinde sınırlarda yetkili bulundurulması ve Maliye Bakanlığının taklit ürünler için oluşturduğu birimler KOSGEB destekli KOBİ işletmeleri için son derece önem arz etmektedir. Böylelikle haksız rekabetin önüne geçilerek adil bir pazar oluşturulmuş olmaktadır (Deligöz ve Yalçın 2010, s.105).

3.2.3.2 Ar-Ge merkezi teşvikleri

Uluslararası ticaretin artması ve teknolojinin gelişip dönüşmesiyle beraber bilginin önemini gittikçe arttırmıştır. Tüketicilerin isteklerinin değişimi teknoloji yoğun ürünlerin ön plana çıkmasına sebebiyet vermektedir. Teknoloji yoğun ürünlere artan talep ile yenilikçi ürünlerin teşviki desteklenmektedir (Güzel, 2009, s.30).

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun hükmünde ki amaçlarından biri, Ar-Ge çalışanlarının istihdam sağlanması ve geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Gelir vergisi indirimleri uygulanması ve Ar-Ge personeline ödenen

ücretlerinin belirli bir kısmının devlet tarafından karşılanması üreticilerin yükünü hafifleterek yenilikçi ürünler üretimini teşvik etmektedir (TÜSİAD, 2012). Ar-Ge faaliyetlerinin yüksek olması dolayısıyla piyasaya sürülen yenilikçi ürünlerin kar marjını düşürmektedir. Dolayısıyla üreticiler bu alana fazla yatırım yapmaktan kaçınmaktadırlar. Nitekim bunun sonucunda inovasyonlu ürünler piyasada gittikçe azalarak rekabeti tekelleştirebilmektedir. Bu nedenle riskli durumların önüne geçilmesi için devlet özel sektördeki Ar-Ge harcamalarına istihdam sağlamaktadır. Böylelikle üreticiyi teşvik ederek ekonomik kalkınmaya katkı sağlanmaktadır (Elçi,2009, s.12).

3.2.3.3 TÜBİTAK teşvikleri

Patent Başvurusu Teşvik ve Destekleme Programının amacı, Türkiye'nin sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda bilgilendirmek, patent başvurularının nasıl olacağını ve patent sayısının artırılması amaçlanmaktadır. TÜBİTAK teşvikleri kapsamında 3 bölüm olarak incelenmektedir. TBF-1, Türkiye patent başvurusu yapan kişilere verilmektedir. Ücret 3450 TL ile sınırlandırılmaktadır. TBF-2, TBF-1'den farklı olarak uluslararası alanda patent başvurusu yapan üreticilere verilmektedir. TBF-3, uluslararası patent başvurusu ve en az rüçhan kaynaklı bölgesel başvurular için yapılan teşviklerdir (TÜSİAD, 2012). Ayrıca ulusal olarak TÜBİTAK'ın sunduğu özel teşvik programları da bulunmaktadır.

Çizelge 3.4: TÜBİTAK ulusal teşvik programları

Program Kodu	Program Adı	Programın Amacı
1501	TÜBİTAK Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı	KOBİ'lere yenilikçi faaliyetlerin yürütülmesi için verilen destek programı.
1503	Proje Pazarları Destekleme Programı	Ulusal ve uluslararası pazarlarda veya fuar gibi alanlarda proje desteği.
1505	Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı	Üniversite ve sanayi işbirliği ile oluşturulan destek programı.
1507	TÜBİTAK KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı	KOBİ'lere proje başlangıcında verilen destek programı.

Çizelge 3.4 (devam): TÜBİTAK ulusal teşvik programları

Program Kodu	Program Adı	Programın Amacı
1511	Teknolojik Odaklı Sanayi Hamlesi Programı	Teknoloji yoğun ürünlerin geliştirilmesine yönelik destek programı.
1512	Girişimcilik Destek Programı	Başlangıç düzeyindeki firmaların teknoloji yoğun ürünlere yönelik destek programı.
1513	Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı	Üniversitelerdeki teknoloji transfer ofislerinin desteklenmesi programı.
1514	Girişim Sermayesi Destekleme Programı	KOBİ'lerin teknoloji yoğun ürünlerini desteklemesi programı.
1515	Öncül Ar-Ge Laboratuvarları Destekleme Programları	Bilim insanlarının ve laboratuvarlarının desteklenmesi programı.
1602	TÜBİTAK Patent Destek Programı	Ulusal ve uluslararası patentlerin desteklenmesi programı.

Kaynak: TÜBİTAK,2018.

Bu teşvik programları ile hem üretici hem de üretilen yenilikçi ürünlerin korunması amaçlanmaktadır. Piyasaya yeni giriş yapmış olan ya da piyasaya girme girişiminde bulunan girişimciler projelerini devlet destekli programlara sunmaktadırlar. Alabildikleri hibe kapsamında ürettikleri ürünlerin Ar-Ge çalışmalarını kolaylıkla yürütebilmektedirler. Böylelikle pazara girişimlerinde rekabet avantajı sağlayabilmektedirler (Çizelge 3.4).

3.2.3.4 Ticaret bakanlığı teşvikleri

Ticaret Bakanlığı tarafından, sanayi kuruluşlarına inovasyon ürünleri ve Ar-Ge çalışmaları için hibe verilmesi amaçlanmaktadır. 'Stratejik Odak Konuları Projeleri' ülkemizdeki Ar-Ge çalışmalarının yürütülmesi, gerekli alanlarda çalışmalar yaparak yenilikçi ürünleri ticarete kazandırılması ve yaygınlaştırılması esas alınmaktadır. Destek kapsamında patenti verilen ürünler, tescilli ürünlerin Ar-Ge çalışmalarına destek verilmesidir (TÜSİAD, 2012). 1994 yılında imzalanan Dünya Ticaret Örgütü anlaşmasından itibaren nakdi teşviklerin yerini Avrupa Birliği mevzuatına uygun

olarak Ticaret Bakanlığı tarafından yeniden düzenlenerek tebliğ edilmiş ve yürürlüğe konulmuştur. Belirlenen ihtiyaçlar doğrultusundan hazırlanan yeni teşvik programları teknoloji yoğun ürünleri ve girişimcileri desteklemektedir. Destek programlarının içerisinde, ulusal fuarlara katılımda üreticinin desteklenmesi, çevre maliyetlerine hibe sağlanması, Ar-Ge çalışmalarına KOBİ ve yeni girişimcilere destek sağlama programları, ulusal ve uluslararası istihdam sağlayabilmek için oluşturulan program, yeni kurulan markanın tanıtımının sağlanabilmesi için destek programı, Türk malı algısını daha fazla geliştirilebilmesi için 'TURQUALITY' kavramının desteklenmesi, pazarın araştırılabilmesi ve pazarlama konusunda eğitimler verilmesine olanak sağlayan destek programlarından oluşan geniş kapsamlı teşviklerdir (Ersungur ve Yalman, 2009, s.85).

3.2.3.5 Diğer teşvikler

Konu dışında kalan teşvikler kapsamında, sınai mülkiyet hakları açısından korunarak oluşturulan teşvik programları tebliğ ve projeler ile desteklenerek koruma altına alınması amaçlanmaktadır.

Çizelge 3.5: Diğer teşvik programları

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu Kapsamında Sağlanan Destek ve Muafiyetler	Akademik, ekonomik ve sosyal yapının bütünleşerek faaliyet gösterdiği teknokenti ifade edilmektedir.
Teknogirişim Sermaye Desteği	Yenilikçi iş fikirlerine sermaye ile desteklenerek istihdam sağlanmasıdır.
San-Tez Programı Desteği	Üniversite ve sanayinin işbirliği yaparak Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesidir.
Rekabet Öncesi İşbirliği Projeleri	Rekabet öncesinde üretilen parçanın maliyetinin düşürülmesi ya da değerinin arttırılması için yürütülen projedir.
TEYDEB Trafından yürütülen 1505-KOBİ yararına Teknoloji Transferi ve 1507-KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı	Üniversite ve kamu kuruluşları işbirliği ile KOBİ'lere destek sağlama projesidir. KOBİ kuruluşlarının yenilikçi ürünlerinin geliştirilmesi ve üretilmesi için sağlanan destek programıdır.

Çizelge 3.5 (devam): Diğer teşvik programları

2001/1	Sayı	İstihdam	Yardı	Dış ticaret alanında istihdam edilecek elemanların maaşlarını karşılama programıdır.
2009/5	Sayı	Yurt Dışında	Üreticilerin yurt dışı fuarlarda gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin Tebliğ	ürünlerinin tanıtılması ve ihraacatın desteklenmesi projesidir.
2010/8	Sayı	Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ	Şirketlerin, işbirliği kuruluşlarının ve bakanlık tarafından gerçekleştirilecek faaliyetlerin karşılanması programıdır.	

Kaynak: TÜSİAD,2012.

Fikri ve sınai mülkiyetin korunması hususunda yapılan anlaşmalar ve kanunlar dışında kalan konularda oluşturulan projeler ile ihracatın arttırılması hedeflenmiştir. Nitekim oluşturulan projeler kapsamında üreticiler ve KOBİ'ler dahil desteklenmektedir. Bu sayede hayata geçirilen projeler ile pazarda rekabet kolaylaşmış ve pazarda ayakta kalabilmek daha kolaylaşmıştır (Çizelge 3.5).

3.2.4 Fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili Türkiye’de uygulanan mevzuatlar

Türkiye fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili koruma sağlanmasında belirli kanunlar çıkararak yenilikçi ürün ve hizmet üreten üreticileri korumayı amaçlamıştır. Uluslararası alanda da anlaşmalar yaparak ticareti teşvik edici mevzuat oluşturmuştur. 6769 sayılı, Sınai Mülkiyet Kanunu, 5846 sayılı, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 5000 sayılı, Patent ve Marka Kanunu ve 555 sayılı, Coğrafi İşaretlerin ve Faydalı Modellerin Korunması Kanunu, yürürlüğe konularak üreticiyi korumuş ve ticareti hem ulusal hem de uluslararası anlamda teşvik etmektedir.

3.3 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticaretteki yeri

Günümüzde ülkeler, bilim ve teknoloji alanlarına büyük önem vermektedir. Yenilikçi ürünler, ekonomik kalkınma, refah düzeyi, sanayileşme alanlarında da büyük etkisi olmaktadır. Gelişen teknolojik faaliyetler bilginin korunmasını gerektirmektedir. Nitekim küresel teknoloji çağında fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda gelişmiş ülkeler daha fazla önem vermektedir. Gelişmiş sanayileri ile yapılan yenilikçi ürünleri korumak adına ve teşviki arttırmak için bilginin korunması

için gerekli önlemleri almaktadırlar. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması sadece teknoloji ve sanayi alanında değil sosyal ve siyasi alanlarında da değişikliğe yol açmaktadır (Türker, 2000, s. 116).

Patent, telif hakkı ve coğrafi işaretler gibi önemli hususlar gelir dağılımı ile de ilişkilendirilmektedir. Ülkelerin uluslararası ticareti ne kadar güçlü ise gelir düzeyleride doğru orantılı olarak artmaktadır. Refah düzeyleri artan ülkeler, telif haklarına, yazılımın ticaretleştirilmesine, yeni yayımlanan bilgilerin dağıtımına gibi konularda fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasını üst seviyede tutmaktadırlar. Koruma altına alınan yenilikçi buluş ve ürünler uluslararası ticaretteki rekabeti arttırarak pazar payından büyük ölçüde faydalanmaktadır (Curtis, 2012, s.10). Ayrıca ülkeler fikri ve sınai mülkiyet hakkının korunmasının ihracatada etki ettiğini gözlemlemişlerdir. Taklit ürünlerinin engellenmesi ile ülkelerin ihracatlarının daha fazla arttığı görülmektedir. Bu nedenle üreticiler güçlü fikri mülkiyet hakları tarafından sağlanan pazarını genişleterek ihracatını arttırdığı gözlemlenmektedir (Maskus ve Penubarti, 1995, s.249).

3.4 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının Ar-Ge çalışmalarına etkisi

Gelişmiş ülkeler fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunmasının yanısıra bilim ve teknoloji alanlarında da sistematik bir şekilde çalışmaktadırlar. İktisadi alanda güçlü olmaları dolayısıyla daha fazla istihdam sağlayarak araştırma ve geliştirme çalışmalarına önem vermektedirler. Böylelikle gelişmiş ülkeler Ar-Ge alanında GSYİH’den önemli bir pay ayırarak bu alandada ciddi bir şekilde pazarın üstünlüğünü korumayı amaçlamaktadırlar (Türker, 2000, s.117).

Avrupa Birliği ülkelerinde Ar-Ge çalışmaları için gerekli teşvikler oluşturulmuştur. Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde Ar-Ge çalışmaları için ortak olarak finansal destek bulunmasa bile ülkeler arasında oluşturulan teşvikler sayesinde hem AB finansal desteği hemde üye olan devletlerin finansal destekleri sayesinde ticareti canlandırmaya yönelik olmaktadır. Nitekim yapılan bu teşvikler uluslararası ticareti engellememekte ve anti rekabetçi oluşum sergilenmektedir (Çelebi ve Kahrıman, 2011, s.34).

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması ve Türk üreticilerinin konu hakkında bilgilendirilmesi amacıyla kurulmuştur. Fikri ve sınai mülkiyet haklarını şirketlere entegre edilerek daha fazla verim alınabilmesi amaçlanmaktadır. Türkiye’de

mevzuatta ki eksikliklerin giderilerek uluslararası mevzuatlara uyum sağlanabilmesi ve fikri ve sınai mülkiyet haklarının en iyi şekilde korunması amaçlanmıştır. Ayrıca Ar-Ge çalışmalarına destek sağlayarak küresel anlamda rekabet edilebilirliği arttırmak için çalışmalar yapılmaktadır. TÜSİAD Fikri Haklar ve Ar-Ge Çalışma Grubunun etkin bir biçimde çalışabilmesi için dört grup oluşturulmuştur.

Çizelge 3.6: TÜSİAD fikri haklar ve Ar-Ge çalışma grubu

Çalışan Buluşları Alt Çalışma Grubu	Türk Patent Enstitüsü'nde çalışan buluşların tahkimini devam ettirmek ve mevzuata uygun çalışmalar yapmak.
Ticari Sırlar Alt Çalışma Grubu	Ticari sırların sızdırılmaması için çalışmalar düzenlemek ve kamuoyunu bu konuda bilgilendirmek.
AB ve Uluslararası Ar-Ge Destek Programları Alt Çalışma Grubu	Avrupa Birliği ve uluslararası alanda geliştirilen ürün ve patentlerin takip edilmesi ve gerekliliğinde belirli fon ve hibeler yararlanılması.
Ar-Ge Merkezleri Alt Çalışma Grubu	Ar-Ge merkezlerinin çalışma kapasitesini incelemek, çalışma şartlarını düzenlemek, Ar-Ge faaliyetlerinde kullanılacak hibelerin düzeyinin belirlemektir.

Kaynak: TÜSİAD, 2020.

Bu çalışma grupları doğrultusunda fikri hakları üst düzeyde koruyarak fikir hırsızlığının önüne geçilebilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca buluşların değerlendirilmesi, geliştirilmesi, çalınması ve mevzuata uygun şekilde piyasada devam edebilmesine ilişkin esaslarda yürütülmektedir (Çizelge 3.6).

3.5 Fikri ve sınai mülkiyet haklarının ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması uluslararası ticarete rekabet konusu haline gelmiştir. Nitekim ülkeler bilginin korunması hususunda gerekli anlaşmalar yapmaktadırlar. Teknolojik yenilikler patent tescili ve marka tescil edilerek koruma altına alınması amaçlanmaktadır. Ülkelerin patentli ürünlerinin fazla olması üreticinin ve işletmelerin değerini arttırdığı gözlemlenmektedir. Fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet

haklarına sahip ülkelerin katma değeri düşük ürünlere kıyasla daha fazla nakit akışına sahip olmaktadırlar. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması üretimi teşvik ederek ülkenin refahını ve kalkınmasına katkı sağlamaktadır.

Ülkelerin refah düzeylerini arttırması yüksek teknolojik ürünlerin ihracını sağlayarak ve Ar-Ge çalışmalarına yatırım yaparak oluşmaktadır. Yüksek teknoloji sanayisine sahip ülkeler büyük değişikliklerde kriz yaşamamaktadır. Böylelikle olağanüstü durumlar karşısında ekonomilerini koruyabilmektedirler. Özellikle 1995 yılında imzalanan TRIPS Anlaşması uluslararası ticarete ve fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda önemli rol oynamaktadır. Gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerin taraf olduğu bu anlaşma sayesinde ülkeler bilginin kopyalanmasını önlemektedirler. Taraf olmayan ülkelere bakıldığında sanayisi olmayan ya da gelişmeyen ülkeler olduğu görülmektedir (Birinci, 2017, s.69).

Her ülkenin fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması uluslararası ticaretin işleyişi için önem arz etmektedir. Açıkça belirtilmiş koruma mevzuatı her ülkenin ihracat yapma olasılığını arttırdığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler elindeki yenilikçi ürünün korumak için pazara çıkarmamak yerine pazara açılarak hem piyasayı canlandırmakta hemde ihracatını arttırmaktadır. Uzun vadede gelişmekte olan ülkeler için fikri ve sınai mülkiyet hakları ülke ekonomisine büyük ölçüde fayda sağlamaktadır (Parkin, 2003, s.44).

Gelişmiş ülkeler refah seviyelerinin yüksek olması ve çok fazla ticari kaygı gütmemelerinden dolayı fikri ve sınai mülkiyet haklarının mevzuatına her şekilde desteklemektedir. Nitekim gelişmekte olan ülkeler ise ülkesinin mevcut durum ve düzeyi çerçevesinde düzenleme yapmaktadır. Ülkelerin genel ekonomik düzeyleri fikri ve sınai mülkiyet haklarındaki oluşumu ne denli destekledikleride göstermektedir (Özsağır, 2013, s.183). Gelişmekte olan ülkeler ise fikri ve sınai mülkiyet hakları hususunda daha etkili mevzuat ile pazara giriş yaparlar ise uzun vadede refahlarının artışında pozitif etki sağlanmaktadır (Dinopoulos ve Segerstrom, 2010, s.14).

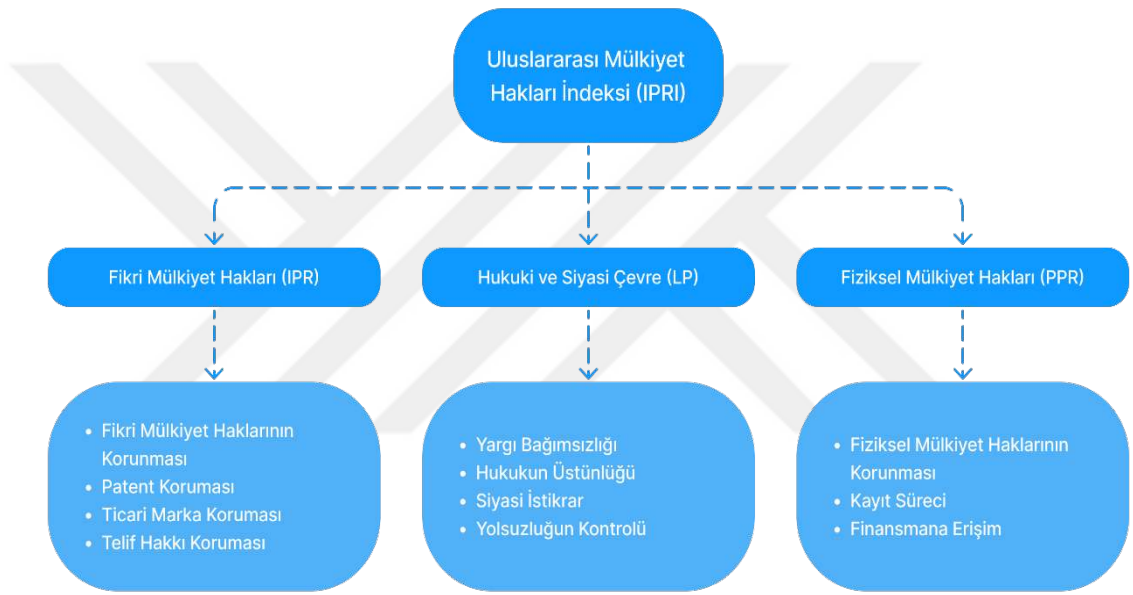
3.6 Fikri mülkiyet hakları endeksi (IPR)

Uluslararası Mülkiyet Hakları İndeksi (IPRI), mülkiyet haklarının kendi hayatını kontrol eden ve kendi kaderini inşa eden bir vatandaşlığa dayanan özgür bir toplum

için temel bir kurum olması nedeniyle, kurumsal bir yaklaşım izleyerek dünya ülkelerindeki mülkiyet haklarının durumunu ortaya koymaktadır.

IPRI, Hernando de Soto Bursu'nu kuran Mülkiyet Hakları İttifakı (PRA) tarafından 2007 yılında oluşturulmuştur. İndeksi kavramsallaştırmak ve işlevsel hale getirmek, temel kategorilerini ve her birinde yer alan öğeleri belirlemek için mülkiyet haklarına ilişkin kapsamlı bir literatür dikkate alınmıştır.

IPRI, üç alt bileşenden oluşmaktadır. Hukuki ve Siyasi Çevre (LP), Fiziksel Mülkiyet Hakları (PPR) ve Fikri Mülkiyet Hakları (IPR)'dır. Bu çalışmada, Fikri Mülkiyet Hakları (IPR) endeksi esas alınmaktadır.

Şekil 3.3: Uluslararası mülkiyet hakları endeksi şeması

Fikri mülkiyet haklarının devri fiziksel mülkiyet hakları gibi sağlamaz, ancak ekonomik kullanımının faydaları, araştırma ve yeniliğe yönelik ekonomik teşviklerin üretilmesini teşvik etmenin yanı sıra fikirlerin açık bir şekilde ortaya çıkmasını teşvik ederek yaratıcılığın dolaylı etkilerini teşvik eder. Fikri mülkiyet hakları özellikle bilgi toplumu olarak adlandırılan dönemde önem kazanmaktadır.

Fikri mülkiyet hakları (IPR) dört ana bileşenden oluşmaktadır. Fikri Mülkiyet Haklarının Korunması, Patent Koruması, Ticari Marka Koruması ve Telif Hakkı Koruması'dır.

Fikri Mülkiyet Haklarının Korunması + Patent
Koruması + Ticari Marka Koruması + Telif Hakkı

$$\text{IPR} = \frac{\text{Koruması}}{\text{Öğeler}}$$

Şekil 3.4: IPR formülü

Fikri mülkiyetin korunması konusunda, ülkelerin yaptığı buluşlar ve vatandaşlarının fikirlerin korunması hususunda ne derece önem verdiği belirlemektedir. Patent korumasında, ülkelerin belirli kriterler içerisinde ürünlerin patenr korumasını sağlamaktadır. Süre, kapsam, kısıtlamalar ve uluslararası anlaşmalara üyelik gibi konular ile korumayı üst düzeyde tutulmaktadır. Ayrıca uygulama mekanizmaları ve başvuru süreçleri ile de uygulamaya konulmaktadır. Ticari marka koruması, bir ülkenin marka ürününü koruyabilmesi için uluslararası imzalanan anlaşmalara üye olması gerekmektedir. Ayrıca kapsam ve kısıtlamalara uymalı, ticari markasının başvurusunu ilgili kuruma iletmelidir. Bu kriterlere dayalı olarak ülkeler yasaların gücüne dayanarak marka koruması gerçekleştirmektedir. Telif hakkı koruması, uluslararası oluşturulan kurallar çerçevesinde uygulanmaktadır. Dolayısıyla ülkeler tarafından yasal olarak etkinliğini ortaya koymaktadır.

4. EKONOMETRİK ANALİZLER

Çalışmanın bu bölümünde fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkilerinin sonucunda çıkan dinamik etkileri test edilmektedir. İlk olarak araştırma modeli ve veri seti tanıtılacak, daha sonra ülkelerin uluslararası ticareti üzerinde ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılları, ülkelerin döviz kurları, ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımcıların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı, ülkelerin yerli patent toplamı ve ülkelerin fikri mülkiyet endeksinin etkileri panel veri analizleri ile test edilecektir.

4.1 Araştırma Modeli ve Veri Seti

Çalışmanın bu kısmında fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticaret üzerindeki etkileri ekonometrik olarak analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda analizlerde, belirlenen 68 ülkenin verilerine yer verilmiştir (EK A). Araştırma modeli kapsamında seçilen ülkelerin ihracat ve ithalatlarının toplamı bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Modeldeki bağımsız değişkenler ise ülkelerin GSYİH'leri, ülkelerin döviz kurları, ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların GSYİH'ye oranı, ülkelerin yerli patent toplamı ve ülkelerin fikri mülkiyet hakları endeksidir.

Ülkelerin uluslararası ticareti, gayrisafi yurtiçi hasılları, döviz kurları, ülkeye giren doğrudan yabancı yatırımların GSYİH'ye oranı ve yerli patentlerine ilişkin veriler Trade Map veritabanından elde edilirken; ülkelerin fikri mülkiyet hakları endeksi Property Rights Alliance istatistik veri tabanından temin edilmiştir.

Çalışmada yer alan değişkenlere ilişkin açıklamalar aşağıda yer almaktadır:

$ticaret_{it}$ = Ülkelerin ithalat ve ihracatlarının toplamı

$gsyih_{it}$ = Ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılları

kur_{it} = Ülkelerin döviz kurları (\$)

dyy_{it} = Ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların GSYİH'ye oranı

$patent_{it}$ = Ülkelerin yerli patent toplamı

ipr_{it} = Ülkelerin fikri mülkiyet hakları endeksi

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticaret üzerindeki etkisini analiz etmek için oluşturulan panel veri analizi modeli aşağıdaki gibidir:

$$\ln(ticaret)_{it} = \beta_0 + \beta_1 \ln(gsyih)_{it} + \beta_2 \ln(kur)_{it} + \beta_3 dy_{it} + \beta_4 \ln(patent)_{it} + \beta_5 ipr_{it} + \varepsilon \quad (4.1)$$

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkisini değerlendirdiğimiz analizde i analizde değerlendirmeye alınan ülkelerin ihracat ve ithalat toplamını, t zaman kavramını temsil etmektedir. Modelde bulunan β katsayısı ise, gayrisafi yurtiçi hasıla, ülkelerin döviz kurları, doğrudan yabancı yatırımlar, ülkelerin yerli patent toplamı ve ülkelerin fikri mülkiyet endeksinin katsayıları ifade edilmektedir.

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla oluşturulan model doğrultusunda oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir:

h_1 : Ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılları uluslararası ticaretlerini istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir şekilde etkilemektedir.

h_2 : Ülkelerin döviz kurları uluslararası ticaretlerini istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir şekilde etkilemektedir.

h_3 : Ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı uluslararası ticaretlerini istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir şekilde etkilemektedir.

h_4 : Ülkelerin yerli patent toplamı uluslararası ticaretlerini istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir şekilde etkilemektedir.

h_5 : Ülkelerin fikri mülkiyet endeksi uluslararası ticaretlerini istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir şekilde etkilemektedir.

4.2 Ampirik Bulgular

Analizler doğrultusunda öncelikle verilere ilişkin tanımlayıcı istatistikler belirtilecektir. Çalışma kapsamında ülkelerin uluslararası ticareti, ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılları, ülkelerin döviz kurları, ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların GSYİH'ye oranı, ülkelerin yerli patent toplamı ve ülkelerin fikri mülkiyet hakları

endeksine ilişkin değişkenler bulunmaktadır. Analizler kapsamında değişkenlere ait 1088 gözlem yer almaktadır.

Çalışma kapsamında kullanılan değişkenlerden belirlenen ülkelerin uluslararası ticareti bağımlı değişken olarak ele alınırken, diğer değişkenler bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Çizelge 4.1’de görüldüğü üzere, ülkelerin uluslararası ticareti, ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılları, ülkelerin döviz kurları, ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı, ülkelerin yerli patent toplamı ve ülkelerin fikri mülkiyet hakları endeksine ilişkin serilerin basıklık değerinin sıfırdan büyük olması sebebiyle sivri bir dağılıma sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca serilerin ortalamalarının medyandan yüksek olması ve fikri mülkiyet hakları endeksi haricinde çarpıklık değerlerinin sıfırdan büyük olması nedeniyle sağa yatık olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.1: Tanımlayıcı istatistikler

	$ticaret_{it}$ (Milyar \$)	$(gsyih)_{it}$ (Milyar \$)	$(kur)_{it}$	$(dyy)_{it}$	$(patent)_{it}$	$(ipr)_{it}$
Ortalama	491.2	969.9	351.378	0.052	25266.96	5.92
Medyan	170.1	227.6	3.859	0.028	659	5.9
Maksimum	5910.7	20926.8	14849.9	4.491	1464605	9.1
Minimum	3.8	3.5	0.312	-3.945	0	1.775
S. Sapma	833.1	2618.5	1563.59	0.228	126152.6	1.741
Çarpıklık	3.445	5.328	6.859	3.278	8.348	-0.101
Basıklık	17.131	33.605	54.612	232.03	82.304	1.995
Jarque-Bera	11205.186	47609.691	129289	2379814	297740.7	47.75
Olasılık	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Gözlem	1088	1088	1088	1088	1088	1088

Panel veri analizi sonuçlarının daha tutarlı ve doğru sonuçlar verebilmesi için ilk olarak belirlenen değişkenlerin durağan olup olmadıklarının test edilmesi gerekmektedir. Analiz sonuçlarında belirlenen değişkenlerin birin köke sahip olması sonucunda, sahte regresyon sorunu olmakta ve panel veri analizinde verilen sonuçlar gerçeği yansıtamamaktadır. Dolayısıyla, öncelik olarak belirlenen değişkenlerin panel birim kök testleri gerçekleştirilecektir. Daha sonra ülkelerin GSYİH’leri, döviz kurları, doğrudan yabancı yatırımlarının GSYİH’ye oranı, ülkelerin yerli patent toplamı ve

ülkelerin fikri mülkiyet hakları endeksleri gibi uluslararası ticaretlerine etki eden ekonomik faktörlerin ekonometrik analizleri gerçekleştirilecektir.

Çizelge 4.2: Panel birim kök test sonuçları

Değişkenler	Im, Pesaran & Shin		Levin, Lin & Chu	
	Düzy		Düzy	
	Sabit	Sabit+Trend	Sabit	Sabit+Trend
$ln(ticaret)_{it}$	-4.946***	-11.259***	-2.885***	-12.982***
$ln(gsyih)_{it}$	-7.013***	-6.131***	-6.843***	-12.504***
$ln(kur)_{it}$	-7.218***	-11.485***	-14.667***	-44.931***
fdi_{it}	-10.729***	-12.118***	-15.741***	-17.191***
$ln(patent)_{it}$	-3.749***	-3.778***	-2.793***	-5.832***
ipr_{it}	-3.549***	-3.952***	-21.205***	-21.759***

Not: ***, ** ve * sırası ile %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Panel birim kök analizi kapsamında, Im, Pesaran ve Shin (2003) ve Levin ve Lin & Chu (2002) tarafından ortaya koyulan kök birim testleri gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar Çizelge 4.2’de gösterilmektedir. Analizler bağlamında, bütün değişkenlerin birim kök içermediği, başka bir deyişle düzey değerlerinde durağan oldukları görülmektedir.

4.2.1 Panel veri analizi varsayım testleri

Panel veri analizlerinde varsayım testlerini gerçekleştirebilmek amacıyla öncelikle hangi model ile analizler için daha tutarlı sonuçlar elde edileceği Hausman testi ile analiz edilmiştir. Çizelge 4.3’te yer alan Hausman testi sonuçları doğrultusunda panel veri analizlerinde sabit etkiler modelinin uygun olduğu tespit edilmiştir.

Sabit etkiler modelinde değişken varyans problemi ile hata terimleri aralarında korelasyonun bulunmaması durumunda heteroskedasite ve otokorelasyon sorunları oluşabilmektedir. Nitekim birimler arası korelasyonda görülebilmektedir. Bunun sonucunda, panel veri analizi varsayım testinde heteroskedasitenin olduğunu test etmek için Değiştirilmiş Wald testi uygulanmıştır. Otokorelasyon olduğunu gösterebilmek için Bharga vd’nin Durbin-Watson (1982) ve Baltagi ve Wu (1999) testleri yapılmıştır. Birimler arası korelasyon oluşumunu göstermek için ise Pesaran’ın (2004) analizi kullanılmıştır.

Çizelge 4.3: Panel veri analizi varsayım testleri sonuçları

Hausman Test Sonuçları		
chi2(5)	84.78	0.000
Heteroskedasite Test Sonuçları		
chi2(5)	Test İstatistiği 21220.18	Olasılık 0.000
Otokorelasyon Test Sonuçları		
Bhargava vd.'nin Durbin-Watson	Test İstatistiği 0.374	Olasılık *<2
Baltagi-Wu LBI	0.596	*<2
Birimler Arası Korelasyon Test Sonuçları		
Pesaran'ın Testi	Test İstatistiği 34.051	Olasılık 0.000

Panel veri analizi varsayım testlerine ilişkin sonuçlar Çizelge 4.3'te yer almaktadır. İlk aşamada, tesadüfi etkiler modelinde heteroskedasite varlığını test eden Değiştirilmiş Wald testine ilişkin sonuçlar bulunmaktadır. Testin sonucu incelendiğinde, sabit varyansın olduğunu ileri süren sıfır hipotezi reddedilmektedir. Dolayısıyla, sabit etkiler modeli ile yapılan varsayımlarda heteroskedasite sorunun olduğu gözlemlenmiştir.

Bhargava vd'nin Durbin-Watson (1982) ve Baltagi-Wu LBI testlerine ilişkin sonuçlara göre, sabit etkiler modeli için otokorelasyonun olmadığını öne süren hipotez reddedilerek kullanılan modelin otokorelasyonu bulunduğu tespit edilmiştir.

Panel veri analizi varsayım testlerinde hata terimleri birbirlerinden bağımsız olmaktadır. Dolayısıyla, birimler arası korelasyonun testi için Pesaran'ın (2004) testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda, birimler arası korelasyon probleminin bulunmadığı hipotezi reddedilmiş ve modelde birimler arası korelasyonun olduğu ortaya koyulmuştur.

4.2.2 Panel veri analizi sonuçları

Panel veri analizi varsayım testinin sonucunda sabit etkiler modelinde heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon sorunun bulunduğu kanıtlanmıştır. Panel veri analizinde varsayımların sapması halinde, panel veri analizinde tutatlı sonuçlar alınabilmesine olanak sağlayan dirençli tahmincilerin kullanılması gerekmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda, yapılan testlerde sabit etkiler modeli ile test edilen araştırma modelinde heteroskedasite, otokorelasyon ve öğeler arası korelasyon problemlerinin

olması nedeniyle bu sapmalar altında tutarlı varsayımların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, sabit etkileri modelinde tutarlı sonuçların olabilmesi için Parks-Kmenta dirençli tahmincisi kullanılmıştır.

Çizelge 4.4: Parks-Kmenta dirençli tahminci sonuçları

Bağımlı Değişken: $\ln(\text{ticaret})_{it}$		
Bağımsız Değişkenler	Katsayılar	Olasılık
$\ln(\text{gsyih})_{it}$	0.857***	0.000
$\ln(\text{kur})_{it}$	0.063***	0.000
fdi_{it}	0.023	0.603
$\ln(\text{patent})_{it}$	0.006***	0.005
ipr_{it}	0.142***	0.000
Sabit	3.328***	0.000
Wald chi2(7)		6744.6
Prob > chi2		0.000

Not: ***, ** ve * sırası ile %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Parks-Kmenta dirençli tahmincisine ait oluşturulan sonuçlar Çizelge 4.4'te gösterilmiştir. Parsk-Kmenta otokorelasyon, heteroskedasite ve birimler arası korelasyonun sorunu altında istikrarlı sonuçlar üretilmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla elde edilen veriler sayesinde, ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasılları %1 arttığında ülkelerin uluslararası ticaretinin %0.85 arttığı, ülkelerin döviz kurlarındaki %1'lik artışta ise ülkelerin uluslararası ticaretinin %0.06 arttığı görülmektedir. Ülkelerin yerli patent toplamındaki %1'lik artışın, ülkelerin uluslararası ticaretini %0.01 arttırdığı tespit edilmiştir. Modele araştırma değişkeni olarak eklenen ülkelerin fikri mülkiyet endeksinin %1 artması durumunda, ülkelerin uluslararası ticaretinin %0.14 düzeyinde arttığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranının, ülkelerin uluslararası ticareti üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkisinin bulunmadığı görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Uluslararası ticaretin küreselleşmesi ile beraber ülkeler ticareti yapılan emtianın pazardaki her aşamasının önemli olduğunu kavramaya başlamışlardır. Bu doğrultuda gelişen teknoloji, pazara yeni çıkan ürünlerin taklitlerinin yapılmasının önünü açmaktadır. Ülkeler pazara yeni ürün çıkartmadan önce Ar-Ge yatırımlarına ciddi şekilde yatırım yapmaktadırlar. Ürünü pazara sunduktan sonra taklitçi ürünlerin çıkması ülkelerin uluslararası ticaretini ciddi boyutta sekteye uğratabilmektedir. Dolayısıyla bilginin korunmasının temelinde fikri ve sınai mülkiyet hakları (FSMH) oluşturmaktadır.

Fikri ve sınai mülkiyet hakları uluslararası ticaretin en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir. Bilginin korunması Ar-Ge çalışmaları ve yatırımlarını teşvik edici unsur olmaktadır. Dolayısıyla uluslararası pazarda yenilikçi ürün fikirlerinin korunması adil rekabet ortamı sağlamaktadır. Ürünlerin marka, patent ve tescil gibi koruyucu unsurları oluşturarak piyasaya çıkarılan ürünlerin korunması amaçlanmaktadır.

Ayrıca ülkeler arası birlik sağlanarak fikri ve sınai mülkiyet haklarını içeren unsurları kabul etmeleri gerekmektedir. İlk olarak 1886 yılında Bern Sözleşmesinde fikri ve sınai mülkiyet hakları gündeme gelmiştir. Daha sonra 1967 yılında World Intellectual Property Organization (WIPO) kurularak fikri ve sınai mülkiyet haklarının temelleri atılmıştır.

TRIPS Anlaşması (Agreement On Trade- Related Aspects Of Intellectual Property Rights) 1995 yılında üye ülkeler tarafından imzalanarak fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususu resmiyet kazanmıştır. Sadece üye ülkeler değil uluslararası ticaret yapan bütün ülkeler bu kurallara dikkat etmektedir. Ülkeler arası bu anlaşma gereğince yenilikçi ürünlerin ve bilginin korunması dikkat edilerek ticaret yapılmaya devam edilmektedir. Bu sayede bilginin korunması teşvik edici olmuş ve ülkeler Ar-Ge çalışmalarına daha fazla yatırım yapmaya başlamışlardır.

Fikri ve sınai mülkiyet hakları sadece teknoloji yoğun ürünler üzerinde değil ticareti yapılan sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda koruma sağlamaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ne kadar yüksek ise fikri ve sınai mülkiyet hakları konusunda o

derece üst seviyede olmaktadır. Gelişmiş ülkeler Ar-Ge çalışmalarına ciddi yatırımlar yaparak teknoloji yoğun yenilikçi ürünleri piyasaya çıkarmaktadırlar. Bu sayede pazar payını önemli ölçüde elinde tutmaktadır. Böylelikle refah seviyesini arttırarak daha fazla bilgiye yatırım yapabilmektedirler.

Gelişmekte olan ülkeler ise fazla sermayeleri olmamaları dolayısıyla teknoloji yoğun ürünlerden çok emek yoğun ürünler üreterek refah seviyelerini arttırmayı amaçlamaktadırlar. Dolayısıyla gelişmiş ülkeler hem uluslararası ticareti canlandırır hemde kendi ihracatlarını arttırmaktadır. Fakat değişen dünya düzeninde teknoloji yoğun ürünler daha fazla gelir getirmektedir. Refah seviyelerini artıramayan gelişmekte ülkeler Ar-Ge çalışmalarında kısıtlı bir yatırım yapmak zorunda kalmaktadırlar.

TRIPS anlaşması uluslararası ticareti olumlu etki sağlamak amacıyla ülkelerarası imzalanmıştır. TRIPS anlaşması özellikle gelişmiş ülkeler açısından büyük bir öneme sahiptir. Gelişmiş ülkeler TRIPS anlaşması gereği olan bütün hususları önemli derecede uygulamaktadır. Gelişmiş ülkeler yenilikçi ürünler için Ar-Ge çalışmalarına büyük ölçüde yatırım yapmaktadırlar. Yeni ürünü piyasaya çıkardıktan sonra kar maksimizasyonunu daha fazla sağlamak amacıyla ticaretin her aşamasına son derece önem verilmektedir. Dolayısıyla bilginin korunması, taklit edilmesi veya çalınması durumunda TRIPS anlaşması gereğince hukuki yaptırımlar uygulanmaktadır. Gelişmiş ülkeler açısından TRIPS anlaşması olumlu ve pozitif yönde etkileri olmaktadır. Nitekim gelişmekte olan ülkeler için aynı durum söz konusu olmamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler Ar-Ge çalışmalarına yeterli derecede yatırım yapamamakta ve emek yoğun üretim yapmaktadırlar. TRIPS Anlaşması gereğince yenilikçi ürünlerin bilgilerini ithal etmek durumunda kalmaktadırlar. Herhangi bir ürünün taklit edilmesi durumunda ise hukuki süreçler ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkeler yenilikçi ürünler hususunda pazarda rekabet edebilmeleri zorlaşmaktadır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler TRIPS anlaşmasını imzalamaya olumlu bakmamaktadırlar. Nitekim uluslararası ticaretin sekteye uğramaması için taraf olmaktadır. Ayrıca her ülkenin fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması hususunda oluşturulan açık mevzuatları bulunmaktadır. Böylece ülkeler arası güven sağlanarak ticaret teşvik edilmektedir.

Bu bilgiler ışığında belirlenen ülkelerin fikri ve sınai mülkiyet hakları konusunda uluslararası ticarete etkisini panel veri modeli ile analiz edilmiştir. Analizde, toplam 68 ülkenin verileri kullanılmıştır. Belirlenen ülkelerin ihracat ve ithalat toplam

ticaretinin ele alındığı analiz modelinde, ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasıllarına, ülkelerin döviz kurlarına, ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların gayrisafi hasılaya oranına, ülkelerin yerli patent toplamına ve ülkelerin fikri mülkiyet hakları endeksine ilişkin değişkenler kullanılmıştır. Analizler bütününde 1088 gözlemden yararlanılarak fikri ve sınai mülkiyet haklarının uluslararası ticarete etkileri açıklanmaktadır.

Modelde yer alan ülkelerin uluslararası ticareti, gayrisafi yurtiçi hasılları, döviz kurları, ülkeye giren doğrudan yabancı yatırımların GSYİH'ye oranı ve yerli patentlerine ilişkin veriler Trade Map veri tabanından temin edilirken; ülkelerin fikri mülkiyet hakları endeksi Property Rights Alliance istatistik veri tabanından edinilmiştir.

Ülkelerin gayrisafi yurt içi hasıllarının uluslararası ticaretini pozitif yönde etkilediğinin ve istatistiki olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda hipotez reddedilememiştir. Ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasıllarının yükselmesi durumunda uluslararası ticaretlerinin arttığı görülmektedir. Dolayısıyla ülkelerin gayrisafi yurt içi hasıllarını pozitif yönde etkileyen ekonomi politikalarının geliştirilmesi ile birlikte, ülkelerin uluslararası ticaret hacimlerinin de artacağı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, ülkelerin döviz kurlarının uluslararası ticaretleri üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve olumlu bir etkisinin olduğu gözlemlenmiştir. Buna karşın, ülkelere giren doğrudan yabancı yatırımların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranının uluslararası ticaretleri üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Ülkelerin teknolojik gelişimlerini temsil eden yerli patent toplamının uluslararası ticaretlerini istatistiki olarak anlamlı ve olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Bu doğrultuda ülkelerin yerli patent sayıları arttıkça uluslararası ticaretinin yükseleceği ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla, yerli patent üretildiğinde ülkelerin ürettikleri katma değerli ürünlere daha fazla talep oluşmakta ve ülkelerin ihracatlarının artması söz konusu olmaktadır.

Ülkelerin fikri mülkiyet hakları endeksinin uluslararası ticaretlerini istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönde etki ettiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, ülkelerin fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin önlemlerini arttırmasının uluslararası ticareti arttıracığı görülmüştür. Fikri mülkiyet hakları üretici ve girişimcileri korumaktadır. Bu durum üretici ve girişimcileri cesaretlendirerek kar maksimizasyonu sağlamalarını ve daha fazla uluslararası ticari faaliyetlere katılmalarını sağlamaktadır. Bunun

sonucunda fikri mülkiyet haklarının etkin bir şekilde korunmasının ülkelerin uluslararası ticaretlerini arttıracakı düşünölmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktuğlu, I. K.** (2016). Marka Yönetimi: Güçlü Ve Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler. İstanbul: *İletişim Yayınları*.
- Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun.** (2008). *T. C. Resmi Gazete*. 26814. 12 Mart 2008.
- Avrupa Patentlerinin Verilmesi ile İlgili Sözleşme (Avrupa Patent Sözleşmesi-EPC).** (1977). *Türk Patent Enstitüsü*, 1977.
- Aytaç, D., & Kılıç, S.** (2013). Influence of Current and Investment R&D Expenditures on Number of Patent: A Case Study of Turkey. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 3 (5), 101-108.
- Baltagi, B. H., & Wu, P. X.** (1999). Unequally spaced panel data regressions with AR(1) disturbances. *Econometric Theory*, 15 (6), 814–823.
- Bardakçi, H.** (2020). Uluslararası Ticaret'te Fikri Mülkiyet Alanındaki Gelişmelerin Türkiye'nin Yabancı Yatırımları ve Ar-Ge Harcamaları Açısından İncelenmesi. *International Black Sea Coastline Countries Symposium – 4*, 69-86.
- Bhargava, A., Sosa-Escuderi, W., & Narendranathan, W.** (1982). Serial correlation and fixed effects models. *The Review of Economic Studies*, 49 (4), 533–549.
- Birinci, Y.** (2017). Patent Korumasının Ekonomik Etkisi. *İktisadi Yenilik Dergisi*, 4(3), 67-73.
- Bozbel, S.** (2015). Fikri Mülkiyet Hukuku. İstanbul: *Oniki Levha Yayıncılık*.
- Branstetter, L., Fisman, R., Foley, C. F., & Saggi, K.** (2011). Does intellectual property rights reform spur industrial development?. *Journal of International Economics*, 83(1), 27-36.

- Dinopoulos, E. ve Segerstrom, P.** (2010). Fikri mülkiyet hakları, çok uluslu şirketler ve ekonomik büyüme. *Kalkınma Ekonomisi Dergisi* , 92 (1), 13-27.
- Cebe, R., & Suçin, H.** (2014). Fikir ve sanat eserleri kanununun kısa tarifçesi ve eser üreticileri açısından önemi. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 2 (1), 120-127.
- Coğrafi İşaretlerin AB’de Tescili Eğitim Seti.** (2021). *Türk Patent Enstitüsü*, 2021.
- Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun .** (1995). *T.C. Resmi Gazete*. 22326. 27 Haziran 1995.
- Correa, C. M.** (2000). Intellectual Property Rights, The WTO And Developing Countries: The TRIPS Agreement And Policy Options. *Zed books*.
- Correa, C. M., & Yusuf, A. A. (Eds.).** (2016). Intellectual Property and International Trade: The TRIPS Agreement: The TRIPS Agreement. *Kluwer Law International BV*. Retrieved from <http://books.google.com/books>
- Curtis, JM.** (2012). Fikri mülkiyet hakları ve uluslararası ticaret: Genel bir bakış.
- Çelebi, A. K., & Kahriman, H.** (2011). Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de AR-GE faaliyetlerine yönelik vergi teşvikleri ve bunların karşılaştırmalı analizi. *Maliye Dergisi*, 161 (2011), 33-63.
- Deligöz, H., & Yalçın, U. G.** (2010). Türkiyede Fikri Mülkiyet Haklarının Gelişmesi ve Sorunları. Başbakanlık Uzmanlık Tezi.
- Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi.** (1979). *Türk Patent Enstitüsü*, 1979.
- Elçi, Ş.** (2009). Rekabet ve kalkınma için inovasyon. *Çerçeve dergisi*, 9, 62-68.
- Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun.** (1995). *T. C. Resmi Gazete*, 22326, 27 Haziran 1995.
- Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Sınıflandırılmasına İlişkin Locarno Anlaşması.** (1968). *Türk Patent Enstitüsü*. 1968.
- Ercan, C.** (2020). *Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Yönetimi-Muhasebesi Otomotiv Sektörü Uygulaması* (Doktora Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi. Bursa.
- Ergül, (2009).** Y. T. Fikri Mülkiyet Hakları ve Gelişmekte Olan Ülkeler.

- Ersungur, Ş. M., & Yalman, İ. N.** (2009). Bölgesel Kalkınmada İhracat Teşviklerinin Etkinliği: Sivas İlinde Bir Uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi Journal of Economics & Administrative Sciences (JEAS)*, 10(1).
- Eryarar, E.** (2014). 554 Sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması ile ilgili Kanun Hükmünde Kararnamede Yer Alan “Tasarım” Tanımının İrdelenmesi. *Sanat-Tasarım Dergisi*, 1 (1), 71-74.
- Esinoğlu** (2005). Fikri Mülkiyet ve Sınai Mülkiyet Ayrımı. *Mevzuat Dergisi*, (8-85).
- Felano, D.** (2021). Kajian Yuridis Atas Kemenangan Merek Lokal Serupa Terhadap Merek Terkenal Internasional Dalam Kaitannya Dengan Paris Convention Dan Trips Serta Nice Agreement. *Jurnal Legislasi Indonesia*, 18(4), 526-540.
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu** (1951). *T. C. Resmi Gazete*. 5846, 13 Aralık 1951.
- Gaberli, Ü.** (2018). G7 Ülkelerinde Fikri Mülkiyet Haklarına Yapılan Ödemeler ve Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknoloji İhracatına Etkisi: bir panel veri analizi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (641), 667-682.
- Gemrik, S., & Aytemiz, L.** (2016). Fikri Mülkiyet Hakları ve Korsan Yayıncılık. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 1 (2), 17-27.
- Gökovalı, U., & Bozkurt, K.** (2006). Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı (FSMH) Olarak Patentler: Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 135-146.
- Güzel, S.** (2009). Ar-ge harcamaları ve vergi teşvikleri: belirli ülkeler karşısında Türkiye’nin durumu. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4 (2), 29-48.
- Halbert, D. J.** (2006). The World Intellectual Property Organization: Past, Present and Future. *J. Copyright Soc’y USA*, 54, 253.
- İşletmesi, M.H.U.D.İ.** (2018). Fikri mülkiyet haklarının vergilendirilmesi. *Maliye Hesap Uzmanları Derneği İktisadi İşletmesi*.
- Karaahmet, E.** (1995). Bilgi kaynağı olarak patentler, markalar ve türk patent enstitüsü. *Türk Kütüphaneciliği*, 9 (4), 386-397.

- Kmenta, J.** (1986). Elements of econometrics. *Mac Millan*.
- Levent, E.** (2010). Patent ve faydalı model nedir. *Toraks Bülteni*, 49-52.
- Marka İnceleme Klavuzu.** (2021). *Türk Patent Enstitüsü*, 6769, SMK 5.Madde ve 7.Madde, 2021.
- Marka Kanunu Anlaşması. (TLT).** (1994). *Türk Patent Enstitüsü*, 1994.
- Marka tescil başvurularına ait mal ve hizmetlerin sınıflandırılmasına ilişkin tebliğ.** (2016). *T. C. Resmi Gazete*, 29934, 30 Aralık 2016.
- Marka Tescilinde Eşyaların ve Hizmetlerin Uluslararası Sınıflandırılmasına İlişkin NİCE Anlaşması.** (2016). *Türk Patent Enstitüsü*, 2016.
- Marka ve Coğrafi İşaret Başvurularının Hazırlanması Marka ve Coğrafi İşaret İşlemleri ile İlgili Bilgiler ve Gerekli Belgeler .** (2010) . *Türk Patent Enstitüsü*, 1301 -2185, Ocak 2010.
- Markaların Figuratif Elemanlarının Sınıflandırılmasına İlişkin Viyana Anlaşması.** (1995). *Türk Patent Enstitüsü*, 1995.
- Markaların Korunması Hakkında Kanun.** (1995). *T.C. Resmi Gazete*, 556. 24 Haziran 1995.
- Maskus, K. E., & Penubarti, M.** (1995). How trade-related are intellectual property rights?. *Journal of International economics*, 39 (3-4), 227-248.
- Mikroorganizmaların Uluslararası Saklanması İlişkin Budapeşte Anlaşması.** (1980). *Türk Patent Enstitüsü*, 1980.
- Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuk Hakkında Kanun 5718 Sayılı Kanun.** (2007). *T. C. Resmi Gazete*, 26728, 27 Kasım 2007.
- Nihat, I. Ş. I. K., & Kılınç, E. C.** (2012). İnovasyon-güdümlü kalkınma: Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye üzerine bir inceleme. *Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 1 (1), 31-68.
- Özbek,** (2006). *Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü*. Retrieved 2006, from <https://www.mfa.gov.tr/dunya-fikri-mulkiyet-orgutu.tr.mfa>
- Özdemir, M. N.** (2014). Fikri Mülkiyet Haklarının Ticarileştirilmesi, *TÜSİAD* (pp. 2014-10). Tüsiad.

- Özsağır, A.** (2013). Bilgi Ekonomisi. Ankara: *Seçkin Yayıncılık*.
- Parks, R.** (1967). Efficient estimation of a system of regression equations when disturbances are both serially and contemporaneously correlated. *Journal of the American Statistical Association*, 62 (318), 500–509.
- Parlakayıldız, F., & Güvel, E. A.** (2015). Fikri mülkiyet hakları ve bu hakları korumanın ekonomik önemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (4), 29-39.
- Parkin, Michale,** (2003). Economics, Sixth Edition, Addison Wesley. Property Right Alliance, (2008), *International Property Right Index (IPRI) 2008 Report*, Washington
- Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun** (1995). *T. C. Resmi Gazete*. 22326, 27 Haziran 1995.
- Patent İşbirliği Anlaşması-PCT.** (1996). *Türk Patent Enstitüsü*, 1996.
- Patent-Faydalı Model Başvuru Kılavuzu.** (2017). *Türk Patent Enstitüsü*, 2017.
- Pesaran, M. H.** (2004). General diagnostic test for cross section dependence in panels. University of Cambridge. Faculty of Economics. *Cambridge Working Papers in Economics*, No. 0435.
- PPH Patent Prosecution Highway Klavuzu.** (2018). *Türk Patent Enstitüsü*, 2018.
- Property Rights Alliance.** (2023). International Property Rights Index. *Washington: Property Rights Alliance*.
- Şahin, G.** (2013). Coğrafi işaretlerin önemi ve Vize Kırklareli'nin coğrafi işaretleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 23-37.
- Seyhan, T. A. Ş.** (2006). Fikri ve sınai mülkiyet alanındaki sorunlar, gelişmeler ve Türkiye-AB açısından değerlendirme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2006(1), 80-95.
- Sınai Mülkiyet Kanunu.** (2017). *T. C. Resmi Gazete*, 6769, 10 Ocak 2017.
- Sınai Mülkiyet Kanunun Uygulanmasına ait Yönetmelik.** (2017). *Resmi Gazete*, 30047. 24 Nisan 2017.

- Sınai Mülkiyetin Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi.** (2016). *Türk Patent Enstitüsü*, 2016.
- Suluk, C.** (2018). 6769 sayılı sınai mülkiyet kanununun getirdiği yenilikler. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 4 (1), 91-109.
- Taş, S.** (2006). Fikri ve sınai mülkiyet alanındaki sorunlar, gelişmeler ve Türkiye-AB ilişkileri açısından bir değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, 10, 80-95.
- Tekelioğlu, Y.** (2019). Coğrafi işaretler ve Türkiye uygulamaları. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 47-75.
- Teknoloji Geliştirme Kanunu.** (2001). *T. C. Resmi Gazete*, 24454, 26 Haziran 2001.
- Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması.** (1994). *Türk Patent Enstitüsü*, 1994.
- Toker, A. G.** (2022). 5718 Sayılı MÖHUK çerçevesinde telif hakkına ilişkin sözleşmenin esasına uygulanacak hukuk. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 8 (1), 51-74.
- TPE,** (1994). Türk Patent Enstitüsünün Görev ve yetkileri. Retrieved 1994 from <https://www.turkpatent.gov.tr/yonetim>
- TPE,** (2003). Türk Patent Enstitüsü. Retrieved 2003, from <https://www.turkpatent.gov.tr/tarihce>
- TÜBİTAK,** (2018). Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. 2018, from <https://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari/icerik-1602-tubitak-patent-destek-programi>
- Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun 5000 Sayılı Kanun.** (2003). *T. C. Resmi Gazete*, 25294, 06 Kasım 2011.
- Türker, M. T.** (2014). *İktisadi büyümede beşeri sermaye ve Türkiye'nin kalkınma sürecinde beşeri sermayenin gelişimi* (Doctora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Türkiye’de Sınai Mülkiyet Hakları ile İlgili Mevcut Teşvikler ve Yeni Teşvik Önerileri.** (2012). *TÜSİAD*. Nisan 2012.

TÜSİAD. (2020). TÜSİAD Fikri Haklar ve Ar-Ge Çalışma Grubu. Retrieved from <https://tusiad.org/tr/fikri-haklar-cg>

Uluslararası Patent Sınıflandırılması ile İlgili Strasburg Anlaşması. (1978). *Türk Patent Enstitüsü*, 1978.

Volger, H. (2010). WIPO–World Intellectual Property Organization. *In A Concise Encyclopedia of the United Nations* (pp. 865-867). Brill Nijhoff.

Yaşgöl, Y. S. (2015). Patent koruması ileri teknoloji içeren ürünlerin ithalatını artırıyor mu? Türkiye örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 16 (1), 51-63.

Yüksel, M. (2001). Küreselleşme sürecinde fikri mülkiyet hakları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2, 557-578.

EK – A

Analize Dahil Edilen Ülkeler			
Arnavutluk	Arjantin	Avustralya	Avusturya
Belçika	Bolivya	Bosna-Hersek	Brazilya
Bulgaristan	Kanada	Şili	Çin
Kolombiya	Hırvatistan	Çekya	Danimarka
El Salvador	Etiyopya	Finlandiya	Fransa
Gürcistan	Almanya	Yunansitan	Macaristan
İzlanda	Hindistan	Endonezya	İrlanda
İsrail	İtalya	Jamaika	Japonya
Güney Kore	Letonya	Litvanya	Lüksemburg
Madagaskar	Malezya	Malta	Meksika
Moldova	Karadağ	Hollanda	Yeni Zelanda
Kuzey Macaristan	Norveç	Pakistan	Peru
Polonya	Portekiz	Romanya	Rusya
Senegal	Sırbistan	Singapur	Slovakya
Slovenya	Güney Afrika	İsveç	İsviçre
Tayland	Tunus	Türkiye	Uganda
Ukrayna	Birleşik Krallık	ABD	Uruguay